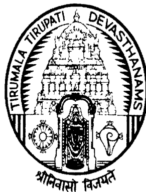
చారుదత్త నాటకము

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం

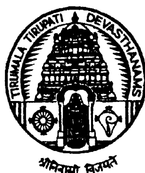

ప్రచురణ
తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు, తిరుపతి

చారుదత్తనాటకము

రచయిత

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం

ప్రచురణ

కార్యనిర్వహణాధికారి

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు, తిరుపతి

2007

CHARUDATTA NATAKAMU
By
CHILAKAMARTHI LAKSHMI NARASIMHAMU

T.T.D. Religious Publications Series No: 716

© All Rights Reserved

T.T.D. First Edition : **2007**

Copies: 1000

Published by
A.P.V. Narayana Sarma, I.A.S.,
Executive Officer,
Tirumala Tirupati Devasthanams.
Tirupati-517 507.

DTP by
M/S SAR Infotec (P) Ltd,
15-3-200,G.N.Mada Street,
Tirupati- 517501.

Printed at
Tirumala Tirupati Devasthanams Press,
Tirupati.

ముందుమాట

సాహితీజగత్తులో ఒక ప్రత్యేక స్థానాన్ని నిలబెట్టుకున్నవారిలో చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారు అగ్రగణ్యులు.

నాలుగు అంకాలున్న చారుదత్త నాటకాన్ని వీరు సర్వాంగ సుందరంగా రచించారు. నాయకుడైన చారుదత్తుడు నాయిక అయిన వసంతసేన ప్రధాన పాత్రలుగా కొనసాగే ఈ నాటకం ధనంకన్నా గుణం ముఖ్యమనే విషయానికి ప్రాముఖ్యత నిచ్చి, మనిషికి ఉదారగుణమే ఉదాత్తమైనది ఆవిష్కరించి చూపుతుంది.

"అర్థముండెను పురుషుడగును పడతి-ధనము లేకున్న మగవాడు తరుణి అగును" అనే అభిప్రాయం సమాజంలో నాటుకుని ఉన్న రోజుల్లో శ్రీమంతుడైన చారుదత్తుడు తన దానగుణంతో ఉన్న ఆస్తినంతా ధారబోసుకుని నిరుపేదగా మారిపోతాడు. అయిన చారుదత్తునిలోని మానవత్వాన్ని, కారుణ్య హృదయాన్ని గుర్తించిన నాటకస్త్రీ వసంతసేన అతనిని ప్రేమిస్తుంది. జీవకారుణ్యానికి, మానవతా దృక్పథానికి, ప్రేమహృదయానికి పట్టం కట్టిన ఇతివృత్తంతో సాగిన ఈ నాటిక - సాహిత్యంలో పరాకాష్ఠకు చేరుకున్న ప్రక్రియే నాటకరచన అన్నసూక్తిని నిరూపిస్తుంది-

పాఠకులు ఈ నాటికలోని ఉత్తమ గుణాలను గ్రహించి ఆనందించగలరని ఆశిస్తున్నాను-

కార్యనిర్వహణాధికారి
తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు

చారుదత్త నాటకము

పాత్రలు

పురుషులు

1. చారుదత్తుడు - కథానాయకుడు
2. మైత్రేయుడు - విదూషకుడు
3. శకారుడు - ఉజ్జయని రాజు బావమరిది
4. విటుడు - శకారుని మిత్రుడు.
5. సంవాహకుడు - జూదరి-కాళ్లు పిసుకువాడు
6. సజ్జలకుడు - బ్రహ్మణుడు, దొంగ, మదనికను మోహించినవాడు
7. చేటుడు - ఒక పరిచారకుడు

స్త్రీలు

1. వసంతసేన - కథానాయకురాలు, ఉజ్జయినిలో - ఒక వేశ్య
2. బ్రాహ్మణి - చారుదత్తుని భార్య.
3. రదనిక - చారుదత్తుని పరిచారిక, చేటి.
4. మదనిక - వసంతసేన పరిచారిక.

చారుదత్తనాటకము

ప్రథమాంకము

(నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

సూత్ర - ఏమోగాని నేఁడు ప్రాతఃకాలమున నిల్లు బయలు దేఱఁగానే మిక్కిలి యాఁకలిచేతఁ దామరాకుమీఁదఁ బడిన నీటిచుక్కలవలె నాకనులు తిరుగుచున్నవి. ఇప్పు డింటికిఁ బోయి చద్దికూఁడున్నదో లేదో కనుఁగొనియెద. ఇదే!

మాయిల్లు, లోని కరిగెదను. ఇనుపగుండు దొర్లించుటచే నేల నల్లగ నున్నది. పరిజను లిట్టటుఁ దిరుగుచున్నారు. చద్దియన్నముండునా, లేదా? పేరాఁకలిచే జీవలోక మంతయు నన్న మయమైనట్లు నా కగపడుచున్నది. ఇప్పుడు నా భార్యను బిలిచెదను. ఓసీ! ఇటురా.

నటి - (ప్రవేశించి) అయ్యా! ఇదిగో వచ్చితిని. అదృష్టవశమున మీరు సమయమునకే వచ్చితిరి.

సూత్ర - ఓసీ! మనయింట నేమైన నించుక చద్దియన్న మున్నదా?

నటి - ఉన్నది.

సూత్ర - దీర్ఘాయుష్యమస్తు. ఇటువంటి శుభములైన యన్న ప్రదానములను నిరంతరముఁ జేయుచుందువుగాక

నటి - అయ్యా! నేను మీకొఱకే యెదురుచూచుచున్నాను.

సూత్ర - ఓసీ! నేను కోరినది యున్నదా?

నటి - ఆఁ ఉన్నది.

సూత్ర - అలాగా! దేవతలు దీవింతురు గాక! ఏమేమి యున్నది.

నటి - నెయ్యి, బెల్లము, పెరుగు, బియ్యము నున్నవి.

సూత్ర - ఇవి యన్నియు మనయింట నున్నవి గదా!

నటి-కాదు కాదు. అంగడిలో

సూత్ర - (రోషముతో) తుంటరిదానా! ఈలాగే నీయాస లడు గంటి పోవలెను. నీవు చచ్చిపోను! నన్నె త్తైనకొండ నెక్కించి గొప్ప గాలి కెగిరిపడుగడ్డి మోపువలె గ్రిందఁబడఁద్రోసితివి.

నటి - భయపడవద్దు! భయపడవద్దు! మీ రొక్కనివుసవు వేచియుండుఁడు. అంతయు సిద్ధముజేసెద. అది దొరికినట్లే. నేఁడు నుపవాసముఁ జేసెద. మీరు నాకు సహాయులు కావలయు.

సూత్ర - నీ యుపవాసము పేరేమి?

నటి - ఇది యభిరూపపతివ్రతము.

సూత్ర - ఇంకొకజన్మమందా?

నటి - అవును

సూత్ర - అదియంతయు నట్లుండనీ! ఈ యుపవాసవ్రతవు నీకుపదేశించినవా రెవరు?

నటి - పరిజనుఁడైన యీచూర్ణగోష్ఠుఁడు.

సూత్ర - బాగు! చూర్ణగోష్ఠా! బాగు.

నటి - మీయనుగ్రహ మున్న పక్షమున మనవంటివారికిఁ దగిన బ్రాహ్మణు నొకనిఁ బిలచుకొనవలెనని యున్నది.

సూత్ర - ఈనియోగము ధర్మ సమ్మతమయినదే అట్లైన నాకుఁ బద్దియన్నము గూడ దొరకును. కనుక నీవు లోపలికి వెళ్ళుము. నేనును మనస్థితి కనుకూలుఁడైన యొక బ్రాహ్మణుని వెదకితోడ్చెచ్చెదను.

నటి - మీచిత్తము (నిష్క్రమించుచున్నది.)

సూత్ర - నాకు దరిద్రబ్రాహ్మణుఁ డెక్కడ దొరకును? (చూచి) ఇదిగో! పూజ్యుఁడైన చారుదత్తుని చెలికాఁడైన మైత్రేయుఁడను బ్రాహ్మణుఁ డిటే వచ్చుచున్నాఁడు. అతనిని నిమంత్రించెదను. (నడచి) అయ్యా నీవు మాయింటికి భోక్తగా రమ్ము. నేను దరిద్రుఁడనని తలంచి నిమంత్రణము

నిరాకరించి నన్నవమానింపవద్దు. భోజనము సుష్ఠుగా నుండును. ఘృతము, గుడము, దధి, తండులము, సర్వము నున్నది. అదిగాక కుడుము లుండును. దక్షిణగూడ నిచ్చెదను.

(తెరలో)

అయ్యా! మఱియెవ్వరినైనఁ బిలచుకొనుము. నాకుఁదీరిక లేదు.

సూత్ర –

తే. గీ. దధియు, నెయ్యి, బెల్లము, సమృద్ధముగఁ గలవు
చక్కఁ బొగిచిన పప్పు పచ్చడియు నున్న
దాదరంబున నిడుదు మృష్టాన్న మేను
వచ్చి కడుపారఁ దినుమయ్య బ్రాహ్మణుండ

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

ఇది స్థాపన.

(అంతట విదూషకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

విదూ – మఱి యెవ్వరి నైనఁ బిలుచుకొనుము. నాకుఁ దీరిక లేదు. తీరిక లేదని చెప్పుచున్నాను. ఏమనుచున్నాను. ఏమనుచున్నావు? భోజనము సుష్ఠుగా నుండుననియా? అతిమధురమైన పదార్థమయోగ్యమగుటచేనది తినఁగూడదని నే నెఱుఁగుదును. ఊరించి యూరించి నన్నెందుకుఁ బిలచెదవు? నా కవితలఁ బనియున్నదని చెప్పుచున్నాను. ఏమను చున్నావు! కుడుములు, దక్షిణయుఁగూడ దొరకఁగలవనియా? నేను మాటచే వద్దనుచున్నాను గాని మనసుచే దానిని గోరుచున్నాను. హా ఎంతకష్టము! నేనుఁగూడ నితరులపిలుపులనుగుఱించి వితర్కించు కొనవలసివచ్చునది. పూర్వము మహానుభావుఁడైన చారుదత్తునిగృహమునందు రేయింబవళ్ళు విధివిరామములేక నానావిధములుగా సిద్ధముచేయఁబడి యింగువ పొగుపులచేఁ గమ్మనివాసనలు వెదఁజల్లుచుఁ గనుసన్న చేసిన మాత్రమున

వచ్చిపడెడు వింతవింత వంటకములను గుత్తుకబంటిగఁ దిని నడుమనడుమ రుచ్యములగు పానీయములం ద్రాగుచు రంగుచిప్పలు జొట్టఁబెట్టుకొని యున్న చిత్రకారుఁడువలె నుండి కూడలిలోని యాఁబోతువలె నదివఱకుఁ దిన్న మోదకముల నెమరు వేసికొనుచు హాయిగా దినములుఁ గడపుచుండిన నేనే, యిప్పుడు పూజ్యుఁడైన చారుదత్తుని పేదతనముచేతఁ బావురములట్లు సాధారణ వృత్తి నాశ్రయించి బ్రతుకుచు వేఱొక చోటఁ దిరిగితిరిగి యతని యింటికే పోవలసినవాఁడ నైతిని. ఇంకొకవిచిత్ర మేమనఁగా నాకడుపు నాప్రస్తుతావస్థ నెఱిఁగి యల్పాహారముతోఁగూడ దృప్తి నొందుచున్నది. పెట్టి నట్లయినఁ జాలయన్నము గూడ భరింపఁగలను. పెట్టనిపక్షమునఁ గావలెనని యడుగదు. పెట్టినచో వద్దనదు. ఈయవస్థతో నేను సంతోషింపకపోవుట లేదు. దేవ కార్యము నిర్వర్తించిన చారుదత్తు కారణమున నే నీపూవుల యుత్తరీయమును గ్రహించితిని. ఆయన యొద్దకుఁ బోయెదను. (నడచి చూచి) అదిగో పూజ్యుఁడైన చారుదత్తుఁడు. ప్రభాతచంద్రుఁడువలె సకరుణ ప్రియదర్శనుఁడై తనవిభమున కనుగుణముగా గృహ దేవతల నర్చించి యిటే వచ్చుచున్నాఁడు. ఆయనదగ్గఱకుఁ బోయెదను.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

(అప్పుడు బలిని దీసికొని నాయకుఁడైన చారుదత్తుఁడును, విదూషకుఁడును, అంగేరి కాహస్తయైన చేటియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

నాయకుఁడు – (నిట్టూర్పువిడిచి) అహో దారిద్ర్యమనునది మానవంతుఁడైన పురుషునకు జీవన్మరణము. ఏలయన –

మ. బలినాగుమ్మములందు భక్తి నిడఁగా భక్షించెఁగా సారసం
బులు, రాయంచలు బుష్పముల్విడిచి, గుంపుల్గుంపులై వచ్చి మున్
బలి నర్పించినచోట్ల గడ్డి మొలువన్ దట్టంబుగాఁ గీటకం
బులు బీజాంజలి నారగించును దినంబున్ నాదు ని ర్భాగ్యతన్.

విదూ – నీ విప్పు డెక్కువగా విచారింపవద్దు. పురుషయౌవనముల వలెనే గృహయౌవనములుగూడ దశావిశేషములఁ బొందు చుండును. సముద్రయానమున సంపదఁ గోలుపోయిన నీదారిద్ర్యము బహుళ పక్ష చంద్రుని చంద్రికాక్షయముపలెనే మిక్కిలి రమణీయము గానున్నది.

నాయ – పోయినసిరి కొఱకు నేను విచారించుట లేదోయి. గుణ రసజ్ఞుఁడైన పురుషునకు వ్యసనము మిక్కిలి దారుణముగా నుండునని నాకుఁ దోఁచు చున్నది. ఏలయన?

తే. గీ. *దుఃఖపడి వెన్క సౌఖ్యమొందుట యెసంగుఁ*
గాఱుచీఁకటిలో దివ్వెఁ గాంచినట్లు
సౌఖ్యపడి ముందు, పిదపఁ గష్టపడువాఁడు
బ్రతుకుచుండును జీవచ్ఛవంబె యగుచు.

విదూ – ఓ మిత్రుఁడా రేవుపట్టణముల సారమ్మె యని చెప్పఁ దగిన యాధన సంచయ మెక్కడి కే గెనయ్యా?

చారుదత్తుఁడు – (నిట్టూర్పువిడిచి) మిత్రుఁడా! నాయదృష్టము లెక్కడకుఁ బోయినవో అదియు నక్కడికే పోయినది.

చ. *అనయము మిత్ర కార్యములయందు క్షయంబయి పోయెఁగాదెనా*
ధనములు, లేదు నావలనఁ దప్పు మఱొక్కటి దీనికన్న, భూ
జనులకు నాయెడంగలదు శ్లాఘ్యతరంబగుప్రత్యయంబు, దా
ననె క్షయమొందలేదుసుమి! నాకడ సత్వగుణంబు లేశమున్.

(అని చింతించుచున్నాఁడు.)

విదూష – ఏమి నీవు ధనవిభవముఁగూర్చి చింతించుచున్నావా?

చారు –

తే. గీ. *ధనము పోయినదని విషాదంబు లేదు*
భాగ్యవశమున ద్రవ్యముల్ వచ్చు మరల
ధనము లేకుంట నాకు సజ్జనులమైత్రి
శిథిల మగు ననుచింత గాల్చెడును నన్ను.

మఱియు,

మ. *చెవినింబెట్టరు పేదవానినుడిఁ గొంచెంబేనిఁ జుట్టాలు, స*
త్త్వవిశేషంబపహాస్యమౌ, క్షయముగున్ దత్కాక్కంతి తన్మిత్రులున్
బవ యొక్కింతయు లేకయే విముఖులై వర్తింత్రునిర్వేదపై
నవిచారంబుగ మోపుచుంద్రు పరదోషానీకమున్ సైతమున్.

విదూ - ధనవ్యాపారముఁజేయుచున్న యీతొత్తు కొడుకులు దోమలకు జడిసినగొల్లపిల్లలవలె నిండ్లు వెడలి యాపలకు వచ్చుచున్నారు. మాటిమాటికిఁ దలఁపునకుఁ దెచ్చు కొన్న పక్షమున ధనవినాశ దుఃఖమునకు వసంత కాలమున నేపుగాఁ బెరిఁగిన తెల్లు కాఁడకువలెనే మొలకలు పిలకలు బడలు దేఱును. కావున నీవు సంతాపము నొందకు.

చారు - నే నెందుకు విచారింతును? నేను దరిద్రుఁడ నెట్లగుదును? ఎందుకన,

తే. గీ. *నాయవస్థకుఁ దగినట్లు నడచుభార్య*
నీవు సుఖదుఃఖసముఁ డైననెయ్యుఁ డైతి,
పేద వారికి దుర్లభం బేది? యట్టి
సత్త్వగుణము నన్విడనాడి చనదు సుమ్మి.

(అప్పుడు గణిక వసంతసేన తొట్రుపడుచు విటుఁడును, శకారుఁడును, దన్ను వెంబడింప వచ్చుచున్నది.)

శకారుఁడు - ఆఁగు. వసంతసేనా? ఆఁగు.

చ. *నిలుము! వసంత సేన! నిలునిప్పులు ద్రొక్కిన కోఁతికైవడిన్*
దొలఁగెదు, పాఱిపోయెదవు, తొట్రిలుచుందువు, నిన్నుఁజంప భీ
తిల కటునిల్వుమీ, మదన దేవుఁడు కాల్పుఁదోడంగె మేను, ని
ప్పులఁ బడుతోలుతున్కవలెఁ బొక్కుచునుంటి, నను గ్రహింపవే!

విటుఁడు-వసంతసేనా!

మ. *ననబోఁడీ! వరసాకుమార్యముజెడన్ నాట్యోపదేశంబులం*
దును విన్నాణముఁగన్న పాదములఁ జిందుల్ ద్రొక్కి పోనేటికిన్,
వెనుకన్ బెబ్బులి గాంద్రుమంచుఁ దఱుమన్ లేబాఱుసారంగ మో
యన భీతింజన నేల? చంచలకటాక్షా లోకము ల్జిమ్ముచున్.

శకారు - బావా! ఇగిగో వసంత సేన పాఱిపోవుచున్నది.

తే. గీ. *కుక్కలు దఱుమఁ బరుగెత్తునక్కవోలెఁ*
దరుణి మనమిర్వురము వెంటఁదఱుముచుంటఁ
జనెడు నూపుర మేఖలాస్వనము లెసఁగ
నకట! నాహృదయంబును నపహరించి.

విటుఁడు - వసంత సేనా?

తే. గీ. *అడుగునకు నూఱడుగుల నీ విడుచు, గరుడ*
భీతిఁ బాఱుపన్నగియట్లు, వెళ్ళె దేల?
గాలివాడ్పున వేవేగఁ గదలి వచ్చి
నరగ నినుఁ బట్టి నామేన శక్తి లేదె?

వసంత - (అంతటనుజూచి) పల్లవకుఁడా! పరభృతికా! పరభృతికా! మధుకరకా! మధుకరకా! శారికా! శారికా! అయ్యో! నాపరిజనమంతయు నష్టమైనది. ఇప్పుడు నన్ను నేనే సంరక్షించు కొనవలెను.

శకార - ఏడ్వు! మేడ్వుము! పల్వవునికొఱకో పరభృతికకొఱకో, శారిక కొఱకో, వసంతమాసముకొఱకో, మొఱపెట్టి యేడ్వుము. ఎవఁడెవఁడు నిన్ను రక్షించువాఁడు.

చ. వనజదళాక్షి! చెప్పు శవపట్టణనాథుఁడు వాసు దేవుఁడో?
ఘనుఁడు వృథా తనూభవుఁడో? కానియెడం జనమేజయుండొ ని
న్గని విడిపించువా రెవరొ? గట్టిగఁ గొప్పును బట్టి యీడ్చి సీ
తను మునుదుస్స సేనుఁడటు తప్పక నిన్ను హరింతు నే నిటన్.

విటు - వసంతసేనా! అన్ని విధముల నాహృదయమును భయ విరహితముగాఁ జేయవే చూడు!

చ. *చిరతరశీలదోషమునఁ జీకటి రాత్రులు నాకు నెంతయున్*

బరిచితముల్ సుమీ! తిమిరబంధుర రాత్రుల నందుగొందులం

దరిగితి మున్ను నీవిపణియందు గటాహత శేషులైన రా

ట్పురుషులు సాక్షు, లిట్టి కథ బోటులముందఱఁ జెప్పరాదుగా.

వసంత - అయ్యో! తనదుర్గుణములఁ దానే చెప్పుకొనుచున్న యీపురుషుఁ డీదుష్కార్యమును జేయఁడా యని నాకు సందేహము గలుగు చున్నది.

విటు - ఓసీ నా వేఁడికోలు మన్నింపుము.

మ. *తరుణీ నమ్మిన యంతయుం జెడియెఁ గ్రోధం బెంతయు న్వాచ్చెదు*

ష్కర మేముండును జెప్పు? మాదృశుల కక్కంబూనియున్నప్పుని

ష్ఠురఖడ్గోన్నతహస్త మే యనునయించుంగాక నిన్ స్త్రీవధా

పరమాఘంబుననుండి కాఁచినను నీప్రాణంబులం గాచుకో.

వసంత - వీనియనునయము గూడ భయముఁగలిగించుచున్న దే

శకారు - వసంతసేనా! మాబావ చక్కఁగా జెప్పినాఁడె. బలవజ్జనదుర్లభమైన యీయనునయము మిక్కిలి బాగున్నది. ఓపడుచుపిల్లా! చూడు

తే. గీ. నెమలిమెడవోలె నల్లనై నిశితమైన

కత్తిచేనేసి నీకంఠముత్తరింతు

నలుకఁ బుట్టింపఁబోకు మాయట్టివారి

కతివ! చచ్చినవాఁ డెందు బ్రతికిరాఁడు.

వసంత - అయ్యా! నేను కులపుత్రజనము యొక్క వేశ్యను. శీలమునకు సంతసించి జీవించుదానను.

విటు - అందుచేతనే నిన్ను మేము వేఁడుకొనుట.

వసంత - అయ్యా! నావంటిదానివలన మీ రేమపేక్షించుచున్నారు? నాశరీరమునా? నాయలంకారములనా?

విటు - తీఁగనుండి పూవులు గోయఁగూడదు. వట్టియలంకారమెందుకు?

వసంత - ఇప్పుడు నామనస్సునకు నేను సంతాపముఁగలిగించుకొనను.

శకార - వసంతసేనా! నేను రాజపుత్రుఁడను. కామింపఁదగి నవాఁడను.

వసంత - ఛీ! శాంతుఁడ వగుదువుగాక

శకార - విను. బావా! విను. ఈవసంత సేన నన్ను శ్రాంతుఁడ వనుచున్నది.

విటు - (తనలో) ఈ మూర్ఖుఁడు తన్నామె తిట్టినట్టుగూడ నెఱుఁగఁడు. చచ్చెదవుగాక యనుటకు శాంతుఁడవగుదువుగాక యని యామె తిట్టఁగా వీఁడు శాంతుఁడ వగుదువుగాక యని యామెయన్నట్లు భావించు చున్నాఁడు. మఱియు.

తే. గీ. *అభినయించుఁ బల్కుతఱి సర్వాంగములను*
బలుకు నేమేమొ యర్థంబు దెలియకుండ
నప్రగల్భవాక్యములాడు ననుచితముగఁ
దలఁపఁ బురుష పశునవావతార మితఁడు.

(ప్రకాశముగ) వసంత సేనా? ఏమిది! నాయెదుట వేశ్యాజన విరుద్ధమైన మాటలాడుచున్నావు. చూడు-

చ. *యువజనమైత్రితో మెలఁగుచుండవలెన్ వెలపూవుబోండ్లు వే*
శ్యవగుట దారిలో మొలిచి యందఱ కందెడుతీఁగవంటిదా
నవు సుమి! నీ కనిష్టుఁ డయినం బ్రియుఁడైన విటుండు వానిఁగూ
డవలయు నీదు మేనికి వెలగ్గల వర్ణమె నిన్నుఁ దార్చెడున్.

వసంత - ఇతఁడు నాయనురాగమును నా వంశమును, బుట్టుకను, నెత్తి తూలనాడుచున్నాఁడు.

శకార - బావ! ఇదిగో! కాఱుచీకఁటులతో నిండిన రాచ బాట కనఁబడు చున్నది. దాని నిక్కడ జాఱిపోనీకు. ఈమె యప్పుడు జరిగి యాకాము

దేవోత్సవమునాటనుండియుఁ గనులకుమాత్ర మింపుగా నున్న సార్థవాహ పుత్రుని, దరిద్రచారుదత్తవటుకుని పైన వలపు నిలిపియున్నది. ఇదిగో నాతనియింటిపెరటిగుమ్మము.

వసంత - (సంతోషముతోఁ దనలో) ఇదే? యాయనగారియిల్లు. అదృష్టవశమున నిప్పుడు శత్రువులనిరోధముచేతఁ బ్రియజన సమీపమును జేరుకొంటిని. సరె ఈలాగు జేసెదను. (తప్పుకొనుచున్నది)

శకార - (చూచి) బావా! దాఁటిపోయినది. దాఁటిపోయినది.

విటుడు - ఎట్టెట్టు! దాఁటిపోయినదా? వెదకుదము వెదకుదము.

శకార - బావా! కనఁబడుట లేదు.

విటు - అయ్యో మనలను వంచించిపోయినది. ఆఁ! వసంత సేనా నీవు దొరకితివే.

తే. *కానఁబడవైతి సందెచీఁకటుల నడఁగి*
మేఘములచాఁటున నడఁగు మెఱుపువోలె
వాయువశమున వచ్చును వాసనయును,
నగలరవళియు సూచించు మగువ నిన్ను.

వసంత - (మెడలో నిదండయు నగలును దీయుచున్నది.)

విటు - అహో! ఈకాఱుచీఁకటి మిక్కిలి దట్టముగా నున్నది.

తే. గీ. *అంధకారంబు మెయిఁ బూసినట్ల యయ్యె*
నింగి కాటుకవర్షించు భంగిఁ దోఁచెఁ
జెనఁటివానికిఁ జేసిన సేవవోలెఁ
జూపు నిష్ఫలం బైనది చూడరాక.

మఱియు,

తే. గీ. *సులభశరణాశ్రయము భయంబులకునెల్ల*
నడవియును, నంధకారంబు నరయ సరిగ
భయపడిన వాని భయపెట్టువానిఁ గూడ
నంధకారంబు సమముగా నాదరించు.

అట్లే గదా!

క *ఆలోక విశాలం బగు*
నాలోచనయుగము తిమిరసర్ధంబై యు
న్మీలిత మయ్యును నౌర! ని
మీలితముటులుండె ----

వసంత - గోడయంచుచేత దొడ్డిగుమ్మము తెలియుచున్నది. వెల్ల వేయకపోవుటచే గోడలు మలినమయినందునఁ జీఁకటి మఱింత దట్టముగా నున్నది. అందుచే నిక్కడనే యుండెదను. (ఉండును)

చారుదత్తుఁడు - మైత్రేయ! వెళ్లు. నాలుగువీథుల మొగలో మాతృ దేవతల కొఱకు బలిపెట్టిరమ్ము.

విదూష - నాకిష్టములేదయ్యా! మఱియొకరిని బంపు.

చారు - ఎందుకు?

విదూష - నాబుద్ధి యద్దము లోని నీడవలెఁ గుడియెడమగాను నెడము కుడిగాను జేయును.

చారుద - మూర్ఖుఁడా! ఐశ్వర్యమునుబట్టి యర్చన జరుపవలెను. దేవతలు భక్తి చేతనే సంతోషింతురు, కనుక వెళ్ళు.

విదూ - నే నొక్కఁడ నెట్లు వెళ్ళఁగలను?

చారు - రదనికా! ఆయనవెంట వెళ్ళుము.

రదనిక - చిత్తమయ్యా!

విదూ - ఓసీ! నేను దీపము దీసికొనివత్తును.

చారుద - నీకేది యిష్టమో యట్లే జరుగుఁగాక!

విదూష - (దీపముఁబుచ్చుకొని) ఓసీ! రదనికా! దొడ్డితలుపుఁదీయుము.

రదని - ఆలాగె! (తలుపుదీయుచున్నది.)

వసంత - (చీర చెంగుతో దీపమార్పును.)

విదూష - అయ్యో! అయ్యో!

చారుద - మిత్రుడా! ఏమిటది?

విదూ - దొడ్డితలుపు దీయఁగానే రాజమార్గమునుండి గిఱ్ఱుమని సుడిగాలి లోపలికివచ్చి విసవిసఁ బోవుచున్న నా చేతిలోని దీప మార్పివేసినది.

చారు - మూర్ఖుఁడా! నీ తెలివి తెల్లవారినట్టె యున్నది.

విదూ - నాతప్పు చిన్నదె. రదనికా! నీవు వెళ్ళి చతుష్పథములో నానిమిత్తము కనిపెట్టుకొనియుండు. నేనింతలో వెళ్ళి యభ్యంతర చతుశ్శాలనుండి దీపము దీసికొనివచ్చెదను. (అని వెళ్ళును.)

రద - అయ్యో! సరె. (నడచుచున్నది.)

వసంత - అదృష్టవశమున నాప్రవేశముకొరకే దొడ్డితలుపు తెఱువఁ బడినది. ఇఁక చారిత్ర భయముండదు. ఇఁక బ్రవేశించెదను. (లోపలికి వెళ్ళియుండును.)

విటుఁడు - (చూచి తనలో) ఇల్లు వెడలి యెవ్వ తెయో యిటు వచ్చు చున్నది. కాని? దీనితో నీనిర్భాగ్యుని వంచించెదను. (ప్రకాశముగా) సురభిస్నానమైన వెనుక వేయఁబడిన ధూపపుగంధమువలె సువాసన వచ్చు చున్నది.

శకారు - అవును బావ! వాసన చెవులతో వినుచున్నాను. చీఁకటిక్రమ్మిన ముక్కులతో సరిగాఁ జూడఁజాలకున్నాను.

విటు - ఉండు. ఉండ. ఎందుఁ బోయెదవు? (రదనికను బట్టు చున్నాఁడు)

రదని - (భయముచే నేలఁబడుచున్నది.)

శకారు - బావ! పట్టుకో. పట్టుకో.

విటు -

తే. గీ. *పడుచుఁదనపు గర్వమున సద్వంశ్యుఁడైన*
పూరుషుఁ బరాభవించు నీపడఁతి మిన్న
గుసుమమాలికల్ జిక్కఁగఁ గూర్చుఁదగిన
వెండ్రుకలఁ బట్టి యీడ్చితి వీథిలోన

శకారు - బావా దొరకినదా?

టువి - ఆఁ దొరకినది. సువాసన ననుసరించి యీ మెను బట్టు కొంటిని.

శకారు - ఈతొత్తుకూఁతురుతల నఱికి తర్వాతఁ జంపివేయుదును.

విటుఁడు -పట్టుకో!

శకారు - (రదనికను బట్టుకొని)

తే. గీ. తలను దోఁకను దలవెంట్రుకలను దొరకఁ
బుచ్చుకొని పట్టుకొంటి నీబొట్టి నిపుఁడు
మొఱ్ఱవెట్టివె! యేడ్వవె? మొత్తుకొనవె?
హరునొ, రుద్రునొ యీశునొ, శరణజొచ్చి.

(అని దానిని బలవంతముగా లాగుచున్నాఁడు.)

రదని - ఏమిది! ఆయన యాలస్యము చేయు.చున్నాఁడు.

శకారు - బావ కంఠస్వరమును బట్టి యిది వసంతసేన కాదనినాకుఁ దెలిసినది.

విటు - కాదు. ఇది వసంతసేనయే విడిచిపెట్టఁగూడదు.

క. ఇది రంగస్థలమందున
మొదటను బహుకళల శిక్షఁబొందుట నాయా
యదనులఁ గొంతుక మాఱిచి
పదిలంబుగఁ బలుకఁగలదు వదలకు దీనిన్.

విదూష - (దీపముఁదీసికొని ప్రవేశించి) రాజవీధినుండివచ్చు చల్లనిసన్న గాలిచేత మాటిమాటికి దీపప్రమిదలో నున్న చమురు కెరటములు గలిగి కదలుచుండుచే దీప మాఱిపోకుండ సెట్టెట్టో కాపాడి పట్టుకొనివచ్చితిని.

రదనిక-(శకారునిఁగాలితోఁదన్నియేడ్చి)అయ్యా!మైత్రేయ!ఇది గర్వమా! పొగరుబోతుతనమా? లేక పరాభవింపవలెనను సంకల్పమా?

విదూష - వద్దు. వద్దు. (కత్తిబట్టుకొన్న విటుని శకారునిఁజూచి శంకించుచుండును.)

విటుఁడు - అహో! ఇతఁ డార్యచారుదత్తుని మిత్రుఁడగు మైత్రేయుఁడు సుమీ! ఇది వసంత సేనయుఁగాదు. ఓ మహాబ్రాహ్మణుఁడా ఈమె మఱియొక తెఁ యనుకొని మేము పట్టుకొంటిమి. పొగరు చేతఁగాదు. చూడు -

తే. గీ. ఆర్య, స్వాధీనయౌవన యైనదానిఁ
దలఁపు మాపయి నిలుపనిదాని నోర్తుఁ
బట్టఁ దఱుముచుంటిమి యది దాఁటె నదియె
యనెడు శంక నీశీలవంచనము జరిగె.

శకారు - అయ్యో! సార్థవాహపుత్రుఁడైన దరిద్రచారుదత్త నిర్భాగ్యుని చేటియాయిది? వసంతసేన కాదు. బాగు! వసంతసేనా! బాగు! చీఁకటి మాటున మాబావకంట దుమ్ముఁ గొట్టితివి. ఈమాయల మారి నన్నును మోసగించినది. అన్ని విధముల మోసము జరిగినది.

విదూష - అట్లనకు! అది కూడదు.

విటు - ఓ బ్రాహ్మణోత్తమా! ఇదిగో! నాప్రార్థన మంతయు. అంజలిబట్టి మ్రొక్కుచున్నాను.

విదూష - ఔనౌను! నీవలన నపరాధము లేదు. నన్ను నీవు బతిమాలుచుంటి విగనుక తప్పు నాదె.

శకారు - బావ! నిర్భాగ్యుఁడైన సార్థవాహపుత్రునకు దరిద్రచారుదత్తునకు నీవు గట్టిగా భయపడుచున్నావు.

విటు - ఔను! నిజముగా నేను భయపడుచున్నాను.

శకారు - బావ! ఎందువలన?

విటు - అతని గుణములవలన నీవుచూడు.

తే. గీ. అతఁడు నావంటివారి స్నేహములఁ జెడియె,
లేఁ డతనిసొమ్ముఁ దినకున్న వాఁ డొకండు,
మండువేసఁగి జనుల నోరెండునపుడు
దప్పిఁ దీర్చి శుష్కించుహ్రదంబు వోలె.

ఓబ్రాహ్మణోత్తమా! ఈసంగతి నాసార్థవాహపుత్రునితోఁ జెప్పకుము.

(అని నిష్క్రమించును.)

శకారు – ఓ బ్రహ్మచారీ! మారిష! నిర్భాగ్యుఁడును సార్థ వాహపుత్రుఁడు నైన యాచారుదత్తునితో నాపలుకులుగా నిట్లు చెప్పుము – "రాజమఱఁది యైన సంస్థానకుఁడు పట్టముగల శిరముతో నమస్కరించి చెప్పుచున్నాఁడు. నాటకస్త్రీ, వసంత సేనయను బోగము పిల్ల, బంగారుఛాయ గలది. మేమిద్దఱము బలవంతముగాఁ దీసికొనిపోవుచుండఁగా గొప్ప వెలగల బంగారపు నగతో నీయిల్లుఁ జొచ్చినది. తేపు దానిని మాకప్పగింపుము. కాని యెడల నీకును నాకును దారుణక్షోభము జరుగును". ఓబ్రహ్మచారి! ఈమాట గూడఁ జెప్పుము. "అట్లు చేయ వేని తొత్తుకొడుకాపావురము గొంతునఁ జిక్కిన దుంపనువలె నీగొంతు పిసికివైచెదను. కాదేని తలుపు సందునఁబడిన వెలగపండువలె నీతల పటపటఁ బగులఁగొట్టి చూర్ణము చేసెదను."

విదూష – అయ్యా! అట్లె చెప్పెద. (అని శకారుని దీపముతో భయబెట్టు చున్నాఁడు.)

శకారు – (అంతటఁజూచి) ఏడీ! మా బావ. వెళ్ళిపోయినాఁడు గాఁబోలు అయ్యో! బావా! (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

విదూష – దేవకార్యము నిర్వర్తించితిమని యాయనతోఁ జెప్పుదుము. ఓసీ! నీమనసులోని కోపము నడఁచుకొనుము. ఈవృత్తాంత మింటిలోఁ దెలియఁ గూడదు.

రదని – అయ్యా! నేను రదనికను గాదా?

విదూ – రా వెళ్ళుదము.

ఇద్దఱు – (నడచుచున్నారు.)

చారుద – కల్యాణీ! దేవ కార్యము నెఱవేర్చితివా?

వసంత – (తనలో) తనపరిచారిక యనుకొని యాయననన్ను బలుకరించు చున్నాడు. కానీ, నేనిప్పుడు రక్షింపఁబడితిని.

చారు – ఈవేళ గాలి విసురుగా వీచుచున్నది. ఇదిగో ఉత్తరీయము. పుచ్చుకో!

వసంత – (ఉత్తరీయముఁబుచ్చుకొని సంతోషముతో) ఈయన యౌవనము సమాప్తము కాలేదని యీయుత్తరీయపు నెత్తావులు సూచించుచున్నవి.

చారు – రదనిక! అభ్యంతర చతుశ్శాలకుఁ బొమ్ము.

వసంత – (తనలో) అభ్యంతరమందిరముఁ బ్రవేశించు నంతటి యదృష్టము నాకు లేదు.

చారు – ఏమి! లోపలికి వెళ్ల వేమి?

వసంత – (తనలో) ఇప్పుడు నేనేమి బదులు చెప్పుదును?

చారు – రదనికా! ఆలస్యము చేయుచున్నా వేమి?

(రదనికయు విదూషకుఁడు సమీపించుచున్నారు)

రదనిక – అయ్యా! ఇదిగో వచ్చితిని.

చారు – ఆమె యెవరు?

తే. గీ. *ఎఱుఁగకుండఁగ నిప్పు డేనిచ్చి నట్టి*
యుత్తరీయంబు దాలిచి యువిదమిన్ను
శారదాభ్రసంఛన్న యౌచంద్రరేఖ
చందమున నెంతొ శోభిల్లు నందముగను.

వసంత – (తనలో) దీపము వెలుఁగునఁగనఁ బడుచున్న యీరూపమదె? ఈయనకొఱకే గదా కృశించి నిట్టూర్పులమాత్రముచేతనే కనఁబడుచున్న యీ దేహము నేను ధరించుచున్నాను.

విదూష – ఓచారుదత్తా! రాజస్యాలకుఁడు, సంస్థానకుఁడు పట్టముగల శిరముతో నమస్కరించి యిట్లు మనవిసేయుచున్నాఁడు – "నాటక స్త్రీ – వసంతసేన యనుబోగముపిల్ల– మేము బలవంతగాఁ దీసి కొనిపోవుచుండ

గొప్ప వెలగలబంగారునగతో నీయిల్లుఁజొచ్చినది. ఆ మెను తేపప్పగింప వలెను అని.

వసంత - (తనలో) ఏమి! బలవంతముగాఁ దీసికొనిపోవుచుండఁగా అనుచున్నాఁడు. కాని యి దేసమయము. (ప్రకాశముగ) అయ్యా శరణుజొచ్చుచున్నాను.

చారుద - భయపడకు! భయపడకు! ఈమె వసంతసేనయా?

విదూష - అయ్యో! వసంత సేన! (అపవారించి) ఓ చారుదత్తా! ఈమె! వసంత సేన. ఈమె కామ దేవోత్సవదినమున నీ కనులకుఁ బరిచితరాలై నాఁడు మొదలుకొని యలరువిల్తునకుఁ జేరువయ్యెన నీడెందము మెలఁగుచున్నది. కావున నీమెను జూడుము.

చారుద - మిత్రుఁడా! చూచుచున్నాను.

ఆ. వె. సకలసంపదలను క్షయమునొందిన వెన్క
నాతిమీఁద నిలిచె నాదువలపు
అప్రయోజకుని మహాగ్రహంబటు లది
జీర్ణ మందవలయుఁ జిత్తమందె.

వసంత - మీ సెలవు లేకుండ మీ గృహముఁజొచ్చి తిరస్కార భావముఁజూచి నేనపరాధము సేసితినిగాన శిరసు వంచి నమస్కరించి క్షమార్పణ వేఁడుచున్నాను.

చారుద - నేనును దెలియకుండ నీకుత్తరీయమిచ్చి నిన్నవమానించి యపరాధము జేసితినిగావున క్షమార్పణ వేఁడుచున్నాను.

విదూష-బండిని లాగు బండ యెద్దులవలె వీరొండొరులను పీడించు కొనున్నారు. నే నెవరిక్షమార్పణ గోరుదును? రదనికా! అను గ్రహింపుమను గ్రహింపుము.

చారుద - కల్యాణి! నేను పరాధీనుఁడను. నీవునాయందు స్నేహము నిల్పుదువా?

వసంత - (తనలో) చక్కని కోరిక. కాని, యాకస్మికముగా వచ్చి ప్రథమ దర్శనమందె యిక్కడుండుట సరసము గాదు. కనుక నిట్లు చేసెదను. (ప్రకాశముగ మీకు నా మీఁద ననుగ్రహమున్న యెడల నీనాయలంకారమును మీ యొద్ద నుంచుకొనుఁడు. ఈయలంకార మునిమిత్తము పాపాత్ములు నన్ననుసరించుచున్నారు. నేను మీరక్షను బడసి యింటికిఁ బోవఁదలఁచుచున్నాను.

చారుద - ఈమె మాటలర్థవంతములు. మైత్రేయ! పుచ్చుకొనుము.

విదూష - నా కిష్టము లేదయ్యా!

చారు - మూర్ఖుఁడా! పుచ్చుకో.

విదూష - నీచిత్తము. ఇయ్యవమ్మా

వసంత - (అలంకారమును దీసియిచ్చుచున్నది)

విదూష - (పుచ్చుకొని) రదనికా! ఈసువర్ణాలంకారమును నీవు పుచ్చుకొనుము. షష్ఠినాఁడు, సప్తమినాఁడు, నీవు దాఁచు అష్టమినాఁడ నాధ్యాయముగనుక నేను దాఁచెదను.

రదని - (నవ్వి) మనయజమానునకు నీవు శాస్త్రములు చెప్పు చుందువు గనుక నప్పుడు నీకుఁ దీరుబడికాఁగలదు. ఇయ్యండి (అని నగపుచ్చుకొని వెళ్ళుచున్నది.)

చారు - ఎవరక్కడ! దీపము దీసికొనిరండు.

విదూ - దీపము భోగము దానివలెనే స్నేహశూన్యమైనది.

చారు - అక్కరలేదు. దీపము, (చూచి) సర్వజన సామాన్యమునకు దీపమైన చంద్ర భగవానుఁ డుదయించుచున్నాఁడు.

మ. *తరుణీసంఘనహాయుఁడై నభము మీఁదన్ గ్రిన్న ఖర్జూరపాం*
డురవర్ణంబున రాజమార్గములయందుం దీపమై తోఁచె చం
దురుఁ డాచీకటిపైఁ బడున్ గిరణపం క్తుల్ మెల్లగా, నల్లనౌ
బురదన్ దెల్లనిక్షీరధారలటు లింపు ల్గొల్పుచున్ దృష్టికిన్.

కళ్యాణి! రాజవీథిని వెళ్ళుటమంచిది. మిత్రుఁడా ఆమె వెంట వెళ్ళుము.

విదూష - మంచిది కళ్యాణీ! రమ్ము. రమ్ము.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రథమాంకము.

* * *

చారుదత్త నాటకము

ద్వితీయాంకము

(అప్పుడు వసంత సేనయుఁ జేటికయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు)

వసంత – తరువాత, తరువాత?

చేటి – నే నేమియుఁజెప్ప లేదే! తరువాత, దరువాతననియెదలెందుకు?

వసంత – ఓసీ నే నేమంటిని?

చేటి – అజ్జుకా! స్నేహముచేతనే యడుగుచున్నాను. తప్పుపట్టవలె ననిగాదు. నీవేమిటి యాలోచించుచున్నావు?

వసంత – ఓసీ! ఏమని నీవనుకొనుచున్నావు?

చేటి–గణికాభావము నిష్ప్రయోజనమగుటచేసి నెవరినో కామించు చున్నట్లు దలంచుచున్నాను?

వసంత – నీవు చక్కఁగాఁ గనిపెట్టితివి. నీయూహసరియైనది నేనట్టిదాననే.

చేటి – నీవు నగలు పెట్టుకొనకపోయినను దొడవులన్నియుఁ బెట్టు కొన్నట్లే నా కగపడుచున్నావు. భగవానుఁడైన కామ దేవుఁడు పడుచు వాండ్రకుఁ జెప్పఁబడని పండు గదా.

వసంత – దిక్కు మాలిన దానా! మన మింకను గోరవలసియే యుండఁగా నీకోరిక మితిమీఱి క్రేళ్ళుదాఁటుచున్నది.

చేటి – అజ్జుకా! నిన్నడుగఁ దలఁచుచున్నాను. చెప్పు నీ మనసులో నున్న యతఁడు మెచ్చఁదగిన రామణీయకముగల యొక రాజకుమారుఁడ?

వసంత – నేను రమింపఁదలఁచుకొన్నాను. గాని సేవింపఁదలంచుకొనలేదు.

చేటి – అట్లైన విద్యా విశేషరమణీయుఁడైన బ్రాహ్మణకుమారుఁడా?

వసంత – వారు మిక్కిలి పూజనీయులు. వారియందు నాకు మిక్కిలి విశ్వాసము గలదు.

చేటి – అట్లైన నాగంతుకుఁడైన వణిక్పుత్రుఁడా?

వసంత – ఓసీ! పిచ్చిదానా! వేడుకగల యేకాంత యాశాచ్ఛేదమును సహించును?

చేటి – నీమనసులోనున్నమాబావగా రెవరోనేను వినుటకు వీలు లేదా?

వసంత – ఆకామ దేవోత్సవమునాఁడు నీవు నా వెంట రాలేదా?

చేటి – వచ్చితినమ్మా

వసంత – అట్లైన నెఱుఁగనట్లే మాటాడెదవేమి!

చేటి – చెప్పు. చెప్పు.

వసం – ఓసీ! వినవె. సార్థవాహపుత్రుఁడు చారుదత్తుఁ డను నతఁ డొకఁడున్నాఁడు.

చేటి – అతఁడే గాదా శరణాగత వైననిన్ను రక్షించినది.

వసం – అతఁడె.

చేటి – అయో! అతఁడు పరమదరిద్రుఁడమ్మా!

వసం – అందుచేతనే నే నాయనను గామించినది. మిక్కిలిదరిద్రుఁడగు పురుషునియం దా సక్తిగల వేశ్య నిందపాలుగాదు.

చేటి – అజ్జుకా! పూవురాలిపోయిన తియ్యని మామిడి చెట్టును. తుమ్మెద లాశ్రయించునా?

వసంత – అవి మధుకరము లైనయెడల సేవించును.

చేటి – ఐశ్వర్యము తగ్గిపోవుటచే వేశ్యాసహవాసమునకు జడిసి యొకవేళ రాఁడేమో?

వసంత – నే నతనిని గోరుచున్నానుగదా

చేటి – ఇంతమక్కువ యున్న యెడల నతనికొఱ కేల పోవు?

వసం – వెళ్ళకపోను. చటుక్కున నతనికొఱకుఁ బోయినయెడలఁ దనఁవలన నా కేమియుఁ బ్రత్యుపకారము లేదనుకొని యాయన నాకు దొరకఁడేమో యనుభయమునఁ బోవుట లేదు.

చేటి - అందుచేతనే నానీసగ నచ్చుటఁ బెట్టివచ్చితివి?

వసంత - అటువంటిది.

(అప్పుడు తొందరతో సంవాహకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

సంవాహ - అమ్మా! శరణు. శరణు.

వసం - అయ్యా! తొట్రుపడకుఁడు.

చేటి - అయ్యో! ఇప్పు డీయన యెవరు?

వసంత - పిచ్చి దానా శరణాగతుని నట్లడుగవచ్చునా?

చేటి - ఈయన యెవఁడో సాహసుఁడై యుండవచ్చును.

వసం-పిచ్చిదానా!గుణవంతుఁడైనా రక్షింపఁబడివలసినది?

సంవా:- అమ్మా! నేను భయము చేత సముదాచారము మఱచితినిగాని తిరస్కారభావమునఁ గాద. అమ్మా! చూడు - భయపడినవారు, పరాభవము బొందినవారుఁ నాపన్నులైనవారుఁ దమచరిత్రలకు పంచనలు గలిగినవారుఁ దప్పులు చేయఁజాలుదురు.

వసంత - సరె. సరె! నీవు మమ్ము నమ్మియుండవచ్చును. నేను వెలయాలను.

సంపా - పుట్టుకచేతనే! గుణముచేతఁ గావు.

వసం - ఓసీ! ఈలా గడుగు.

చేటి - మాయమ్మగా రడుగుచున్నది. మీకు భయమెవరివల్ల?

సంవా - అమ్మా! ధనవంతునివల్ల.

వసంత - అట్లయిన నతని కాసనము వేయవే.

చేటి - అలాగే (అసన మిచ్చుచున్నది.)

వసంత - అయ్యా! కూర్చుండుము

సంవా - మీరు చేయుపూజావిశేషముచేతనే నాకార్యమైన ట్లు దలఁచెదను. (కూర్చుండును.)

వసం - ఓసీ! ఈలా గడుగు.

చేటి - అమ్మా! అలాగె, రాజమార్గమున మీరు స్వేచ్ఛగా వెళ్ళుటకుఁ దగునేర్పాటుల నీమె చేయఁదలఁచుచున్నది. ఎవని కేమి య్యవలెను?

సంవా - అమ్మా! విను.

వసం - సావధానముగ నున్నాను.

సంవా - నాజన్మభూమి పాటలీపుత్రము. స్వభావముచేత నేను వర్తకుఁడను. తరువాత నా యదృష్టము తొలఁగిపోయినందునఁ గాళ్లుపిసికి జీవించు చుంటిని.

వసం - మీరు సంవాహకులా? సుకుమార మైన విద్య నభ్యసించినారు.

సంవా - అది మొదట నే నొకకళగా నేర్చుకొన్నాను. ఇప్పుడది నాకు జీవనాధారమైనది.

వసంత - అయ్యో! మీమాట విచారసూచకముగా నున్నది. తర్వాత దర్వాత?

సంవా - అజ్జుకా! ఇచ్చట మహాపురుషు లుందురని యాగంతుకులవలన విని యెవఁడైన గొప్పవాఁడు యజమానుఁడు నాకు దొరకవచ్చునని యాశ వడి యిప్పు డుజ్జయినికి వచ్చితిని.

వసం - తరువాత! తరువాత!

సంవా - తరువాత! నిక్కడికి రాఁగానే సార్థవాహపుత్రుడొకఁడు దొరకెను.

వసం - ఎట్టివాఁడు?

సంవా - చక్కనివాఁడు. తొందరపడనివాఁడు. గర్వము లేనివాఁడు. సుకుమారుఁడు. సౌందర్యగర్వము లేనివాఁడు. మంచినేర్పరి. దర్శ నీయుఁడు. సమర్థుఁడు. దాక్షిణ్యము గలవాఁడు. ఎల్లవారి కిష్టుఁడు. సంతుష్టి గలవాఁడు. ఇచ్చి గర్వపడఁడు. చేసిన మేలు కొంచెమైనను మఱువఁడు. మహాపకారము నైన మఱచును. అజ్జుకా! పలుపలుకులేల ఆకులపుత్రుని గుణములలో నాల్గవవంతైన నతిదీర్ఘమైనగ్రీష్మదినమున నైతము వర్ణింప నలవిగాదు. వేయేల! దాక్షిణ్యముచేతఁ దనశరీరము పరుల దేయని భావించును.

వసం – ఓసీ! చారుదత్తునిగుణములను బోలిన యాపురుషుఁడె వఁడే?

చేటి – వినవలెనను వేడుక నాకును గలదు. తనగుణములచేత నుజ్జయని నలంకరించుచున్న యామహాత్ముఁ డెవఁడో వినవలెననువేడుక నాకును గలదు.

వసం – తరువాత! తరువాత!

సంవా – తరువాత నతనిగుణములకు నాశరీరము నమ్ముకొని నాభార్యను సయితము మఱచి యతని యొద్ద జీవించుచుంటిని.

వసంత – ఆయన దరిద్రుఁడా?

సంవా – చెప్పకుండనే నీ వెట్లు తెలిసికొంటివమ్మా?

వసంత – అట్టి గుణవిభవ మొక్కనియందు సమకూడదుగనక. తరువాత. తరువాత!

చేటి – ఆయనపే రేమి?

సంవా – ఆర్యచారుదత్తుఁడు.

వసంత – తగును? తర్వాత! తరువాత!

సంవా – తరువాత నతఁ డైశ్వర్యము దగ్గుటచే విధేయులైన పరిజనులు గలిగి కుటుంబభరణమును విడిచిపెట్టి చరిత్రమాత్రావశేషుఁడై సార్థవాహగృహమందె నివసించుచున్నాఁడు. మఱియొకని సేవింపుమని యాయన సెలవిచ్చి నన్ను విడిచిపెట్టెను. ఇటు వంటి మఱి యొక పురుష రత్న మెట్టు దొరుకుననియు, నతనికోమల లలిత శరీర స్పర్శనముచే ధన్యమైన హస్తమును సాధారణ మైన మఱియొకని శరీరమును బిసికి యెట్లు పవిత్రము సేయుట ననియు. నట్టె విచారపడి యీపాడు శరీరమును రక్షించుకొనుటకై జూదమాడి జీవింప మొదలు పెట్టితిని.

వసం – (బాష్పములు విడిచి చేటిని జూచుచున్నది.)

చేటి – తరువాత తరువాత?

సంవా - తరువాత నెన్నెన్నో దినములు నా చేత నోడింపఁబడినపురుషునిచేత నే నొకనాఁడోడింపఁబడి పదివరహా లియ్యఁ దేలితిని.
వసం - తరువాత తరువాత?
సంవా - తరువాత నేఁడు వేశ్యావీథిని వచ్చుచుండఁగా వానికంటఁబడితిని. వానికి జడిసి నీయిల్లుఁజొచ్చితినని నీవు తెలిసికో.
వసం - (తనలో) అయ్యో గొప్పచిక్కుగదా. తమకు నెల వైన చెట్టు కూలిపోవునేని పక్షులు నిలువ నీడ లేక చెదరిపోవుచున్నవని నేను దలంచు చున్నాను. (ప్రకాశముగా) అట్లయిన నీరు మా స్వజనమె. ఓసీ! ఇటు వచ్చి యావచ్చిన వారిని బంపివేయుము. చేటి-అలాగే!
(అని నిష్క్రమించును.)
వసంత - అయ్యా! ధనమునిమిత్తమై మీరు చింతిల్లవద్దు. ఇది పూజ్యులైన చారుదత్తు లిచ్చినట్లే మీ రనుకొనుఁడు.
చేటి - (ప్రవేశించి) అజ్జుకా! వారిని బంపివేసితిని. సంతోషించి వెళ్ళిరి.
సంవా - అమ్మా! నన్ననుగ్రహించితివి.
వసంత - అయ్యా! మీరు వెళ్లి మిత్రులఁజూచి సంతోషింతురుగాక!
సంవా - నేఁడో యెప్పుడోయొకప్పు డీవిచారముతో సన్యసింతును. నావిద్య మీపరిజనులలో నెవరికైన నేర్పించిన యెడన నా మీఁద మీరనుగ్రహముంచిన వారగుదురు.
వసం - ఎవనినిమిత్త మీవిద్య మీరు నేర్చికొనిరో వారినే సేవించుట మంచిది.
సంవా - (తనలో) మిక్కిలి నేర్పుతో నన్నీమె నిరాకరించినది. తనచేసిన మేలునకు మంచివా రెవరు ప్రత్యుపకారము నపేక్షింతురు? (ప్రకాశముగ) అమ్మా! నే సెలవు పుచ్చుకొని వెళ్ళెద.
వసంత - అయ్యా! చిత్తము. వెళ్ళుఁడు. వెండియు దర్శనమఁగుఁగాక
సంవా - అమ్మా! అట్లె. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)
వసం -అయ్యో! ఏదో చప్పుడు.

(చేటుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)
చేటుఁడు - విచ్ఛిత్తికా! విచ్ఛిత్తికా! అజ్జుక యెక్కడ నున్న ది?
వసం - ఓసీ! ఏమిటిది?
చేటుఁడు - అయ్యో వంచింపఁబడితిని. తనపయోధరయుగళంబు పంగునట్లు గవాక్షమునుండి తొంగిచూచుచు నజ్జుక తనకర్ణా భరణము జాటి పోవుట యెఱుఁగకున్నది.
వసంత - తేలిక మనుష్యలు మాటిమాటికాశ్చర్యపడుదురు. నీతోట్రు పాటున కేమి కారణము?
చేటుఁ - విను! స్నానమాడించి మావటీఁడు తీసికొనివచ్చు చుండ నుగ్రవేగ ముతోఁ దనమదగంధము రాజవీథియందు వ్యాపింప భద్రకపోతకం బను మదపుటేనుఁగు బహుజనసంకులము లైన రాజమార్గములందుఁ జరించుచు, నుత్తరీయమందు సైతము విరాగియగుట చేత సర్వజనుల దృష్టినాకర్షించిన యొక సంన్యాసిని బట్టుకొనెను.
వసంత - అయ్యో! తరువాత తరువాత?
చేటుఁడు - అప్పు డామదదంతావళము వానిని దొండము తోఁగొట్టుచు దంతముల నడుమఁ బట్టి త్రిప్పుచుఁ బాదములఁ దొండముతోఁ బట్టు కొనెను. అయ్యో! చచ్చెఁ జచ్చె. ఏనుఁగు వానిని జీల్చి వైచె నని జనులలో హాహాకార ముద్భవించెను. అప్పుడు నేను జేతులతో నేనుగును నాలుగు చఱపులు చఱచి మరల్చి పరివ్రాజకుని రక్షించితిని.
వసంత - ఇది నాకు మిక్కిలి ప్రియము. తర్వాత తరువాత?
చేటు - అప్పుడు సకలజనులు "ఆహా! ఈ చేటుఁడెంతపని జేసె నయ్యా?" యని నన్ను మెచ్చిరి. కాని నా కెవ్వరు నేమియునీయఁ దలఁపరైరి. తరువాత నోవసంతసేనా! యేమి చెప్పుదును? ఒకానొక కులపుత్రుఁడు తన యాభరణ సాధనములను జూచుకొని లేవని తెలిసికొని దైవమును దూరి నిట్టూర్పు విడిచి నాయైశ్వర్య మింతే యనుకొని యీయు త్తరీయమును దనపరిజనుని చేత నాకంపెను.

వసంత – ఆర్యచారుదత్తునిగుణముల ననుకరించునీపురుషుఁ డెవఁడు?

చేటి - అజ్జుకా! వినుటకు నాకును వేడుక గలదు. ఆయన యెవరో?

వసంత – ఎవరో సజ్జనుఁ డై యుండవచ్చును.

చేటి – ఉండవమ్మా! వాని నడుగుదము.

వసంత – ఒక్క పురుషుని యందే పక్ష పాతముండుట వలన మనకుఁ దక్కిన వారి గుణములు తక్కువగఁ దోఁచును.

చేటి – అయ్యా ఆయన పేరు నీ వెఱుఁగుదువా?

చేటుఁడు – ఎఱుఁగను.

వసంత – నీవు మిక్కిలి పొరబాటు చేసితివి.

చేటి – అట్లయిన నీ విప్పు డేమంటివి?

చేటుఁడు – నే నంతవఱకే యెఱుఁగుదును. ఆమహాపురుషుఁడు నిగర్వి.

వసంత – రా. ఆయనను జూతము.

చేటుఁడు – చూడు. చూడు ఆయన వెళ్ళుచున్నాఁడు.

వసంత – (మేడమీఁదినుండి) ఓసీ! ఆయన యార్యచారుదత్తుఁడే. యజ్ఞోపవీతమాత్ర ముత్తరీయముగా వెళ్ళుచున్నాఁడు. అతఁడు దూరము వెళ్లువఱకుఁ జూతము.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

* * *

చారు దత్త నాటకము

తృతీయాంకము

(అప్పుడు చారుదత్తుఁడును విదుషకుఁడును బ్రవేశింతురు.)

చారుద - మిత్రుఁడా! వీణయనఁగా సముద్రమునఁ బుట్టని రత్నము.

సీ. *గానంపు వేడుక గల్గిన వానికిఁ*

జిత్తంబునకునెక్కు చెలిమికత్తె

సర్వవిషయంబుల సంకీర్ణదోషముల్

లేశ మాత్రంబును లేనిగోష్ఠి

చక్కని క్రీడారసంబులౌ మన్మథ

వ్యసనంబులం బ్రియమైన కాంత

యంగనామణులకు శృంగారరసములఁ

బతితోడికూటముల్ బాపునమతి

విదూష - ఓమిత్రుఁడా! ఇప్పు డెంతప్రొద్దుపోయినది? గస్తీ వాండ్ర చప్పుడువల్ల రాజమార్గములు నిశ్శబ్దములై నవి. కుక్కలుగూడ నిద్ర వోయినవి. మన మింకను నిద్రపోలేదు. మఱియొక చిత్రము! ఈ పాడు వీణ నాకుఁ గిట్టదయ్యా. మంచియాయువుపట్టున దీని తీఁగలు తెగి పోయిన బాగుండును.

చారు - మిత్రుఁడా! భావ స్థైర్యము చేత నేఁటిగానము మిక్కిలి మధురముగా నున్నది. నీవు మాత్రము సంతోషింపలేదు.

విదూ - అందుచేతనే నాకిష్టము లేదు. తియ్యనివస్తు వైనను మిక్కుట ముగాఁ దిన్న యెడల న జీర్ణము సేయును.

చారు - అన్ని విధములచేత గానము స్ఫుటముగా నున్నది.ఏలయన.

మ. సమమై విస్ఫుటమై మనోజ్ఞమయి యుచ్ఛస్థాయియై చాల శ్రా
వ్యమునై సొభినయంబు గాక ఘనభావస్ఫూర్తిఁ జెన్నారి గా
నమహో! మిక్కిలి రక్తి గట్టెఁ బొగడంగా నేల వేనోళ్ళ గే
యము స్త్రీ పాడినయట్లు లెంచఁదగుఁ గుడ్యం బద్భుతమైయుండివన్.

విదూ – నీ వెంతైన మెచ్చుకో! నామట్టుకు సంగీతముఁ బాడుమగవాఁడుఁ జదుపుకొన్న యాఁడుది నాదరణ పాత్రులు గారు. పాట బాడఁగల మగవాఁ డెట్టిపూలదండ మెడలో వేసికొన్న పురోహితుఁడువలె నెంత మాత్రము మెప్పువడయఁడు. చదువుకొన్న యాఁ డుది ముక్కుగోసిన యావువలె వికృతరూపముఁ గలది యగును.

చారు – అర్ధ రాత్ర మైనదోయి! రాజమార్గములందుఁ జీఁకటి దట్టముగా నున్నది. మనుష్యసంచార ముడుగుటచే నుజ్జయిని నిద్ర బోవునట్లున్నది. ఏలయన?

తే. గీ. కాఱుచీఁకటులకు నవకాశ మిచ్చి
ప్రాభవంబేది యష్టమపక్షచంద్రుఁ
డదిగో! నీటిలో మునిఁగెడుమదపుటేన్గు
కొమ్ముకొనవోలెఁ గ్రమముగాఁ గ్రుంకుచుండె.

విదూ – నీవు చక్కఁగాఁ జెప్పినావు. అస్తమించుచున్న చంద్రుఁ డవకాశ మీయఁబట్టి మేడల మీఁద నుండి యంధ కారము క్రిందికి దిగుచున్నది.

చారు – (నడచి) ఇదిగో మనయిల్లు. వర్ధమానవకా! వర్ధ మానవకా!

విదూ – వర్ధమానకా! తలుపుఁ దెఱువుము.

చేటుఁడు – (ప్రవేశించి) ఓహో! ఆర్యమై త్రేయుఁడా?

చారు – వర్ధమానవకా?

చేటుఁడు – అయ్యో! ప్రభువుగారా? స్వామి? వందనములు.

చారు – కాళ్లు గడుగుకొనుటకు నీళ్లు దీసికొనిరా?

చేటుఁడు - (నడచి) ఇదిగో! నీళ్ళు. (అని చారుదత్తుని కాళ్లు గడుగుచున్నాఁడు.)

విదూ- వర్ధమానవకా! నాకాళ్ళుగూడఁ గడుగుము.

చేటు - చక్కఁగాఁ గడిగినను నీకాళ్ళు నేలంబెట్టి పాముకొన వలసినదేగదా? నీరు వ్యర్థముగుటే గాని కడిగిన ఫలము లేదు. పోనీ! ఏవీ నీకాళ్ళు? కడిగెదను. (కాళ్ళుఁ గడుచున్నాఁడు.)

విదూ - ఈతొత్తుకొడుకు కాళ్ళుమాత్రమే కడుగ లేదు. మొగము గూడ గడిగినాఁడు.

చారు - వయస్యా!

తే. గీ. నెన్నొ సటినుండి నిద్దుర నేత్రయుగము
పైకి దిగజాఱునట్లు గన్పడెడు సహహ
కానఁబడకుండనే వార్ధకంబు వచ్చి
నరుని బలమెల్ల హరియించి పెరుగునట్లు.

మైత్రేయా నిద్రపో.

(చేటుఁడు నిష్క్రమించు చున్నాఁడు.)

(అప్పుడు నగలబరిణె చేతఁబట్టుకొని చేటి ప్రవేశించును.)

చేటి - మైత్రేయా? లేవయ్యా లేవయ్యా.

విదూ - ఓసీ ఏమిటిది?

చేటి - ఇది నగలబరిణె. షష్ఠినాఁడు సప్తమినాఁడు నేదాఁచితిని నే డష్టమిగదా?

చారు - ఇది వసంత సేనసొమ్ము.

చేటి - ఔను! అయ్యా పుచ్చుకొమ్మని యీయనతో జెప్పుఁడు.

చారు - మైత్రేయా పుచ్చుకో

విదూ - ఎందుచేత నీ వీనగను లోపలియింటదాఁచఁగూడదా

చారు - మూర్ఖుడా! పైవారినగ నింటివారు చూడ నిచ్చగింపరు.

విదూ - ఏమిగతి? తీసుకు రా. దొంగలపాలు గావలసినసొమ్మే యది. నేనే పట్టుకొందును.

చేటి - (నగ యిచ్చి పోవుచున్నది.)

విదూ-ఆయుత్తరీయము నాభోగముదానిపరిచారకుని కెందుకిచ్చితి వయ్యా?

చారు - జాలిచేత.

విదూ - ఈ విషయములోఁగూడ జాలియా?

చారు - అట్లనఁగూడదు.

విదూ - నేను కడుపు నిండ మేసిన గాడిదవలె పట్టి నేల దొర్లుచున్నాను.

చారు - నాకు నిద్రవచ్చుచున్నది. మాటాడక పండుకో.

విదూ - నీవు నిద్రపో! సుఖముగా లేతువుగాని. నేను నిద్రపోవుదును.

(ఇద్దఱు నిద్రపోవుచున్నారు.)

(అప్పుడు సజ్జలకుఁడు ప్రవేశించును.)

సజ్జల - నేను .

సీ. *సరిగాను నా దేహపరిణామమును బట్టి*
సరఁగ సుఖప్రవేశమగునట్లు
నాబలంబునను శిక్షాబలంబునను గృ
హంబున కిప్పుడు కన్నంబుద్రవ్వి
రాయిడిచేతఁ బార్శ్వములు రెండును గొట్టు
కొనిపోవఁ జొచ్చెదఁ గొంకు లేక
క్షోణిపైఁ బ్రాఁకుచుఁ గుబుసంబు వీడిన
జరఠసర్పమువోలె సత్వరంబు

వృక్షవాటిక దగ్గఱనున్న దొడ్డిగుమ్మమునకుఁ గన్నముఁద్రవ్వి ప్రవేశించినాఁడఁ గదా! ఇదిగో! ఇప్పుడే చతుశ్శాలను సమీపించెదను. (నిర్వేదముతో నాలోచించి)

సీ. నిదురించునారి పై నిది ప్రయుక్తంబౌట
నిందింతు రిది బుధుల్ నీచమనుచు,
నమ్మివారల న్వంచించుకతమున
శౌర్యంబు గాక దుష్కార్యమండ్రు
చేతులు జోడించి సేవ జేయుటకన్న
నిదె మంచిపని నింద కేమి గాని
నిద్రించురాజుల నిర్దయఁ జంపిన
ద్రోణపుత్త్రుఁడు మాకుఁ ద్రోవ జూపె

(ఆలోచించి)

తే. గీ. అర్థవంతుఁడు సాధుజనావమాని
నిర్దయుండు లుబ్ధుండు వణిగ్వరుండు
నైనవానిల్లుఁ జొచ్చితినేని నేను
చిత్తమం దించు కేనియుఁ జింతనొంద.

ఏది యెటు లైనను సరే! మన్మథు డేమిచేయింపఁడు? నాపని నేనా రంభించెద. ఓహో!

సీ. నీటఁ దడపిన నెచ్చోటు మెత్తంబడి
ధ్వనిగాక యుండును ద్రవ్వినపుడు?
కత్తిమోపినయంతఁ గష్టంబు లేక యె
క్కడ గోడ తెగి పెద్ద కన్న మగునొ?
యెచ్చోటఁ జవుడుచే నిటుక లూడినదయి
భవనంబు మిక్కిలి ప్రాఁతదయ్యెఁ?
బడఁతు లెచ్చోటఁ గన్పడకుందు రెచ్చోట
జతనంబు సల్పిన సఫలమగునొ?

(నడచి) ఇది వాస్తు శాస్త్ర ప్రకారము నిర్మింపఁబడినయిల్లు . స్వోపన్నే హముచేత నీయింటి పట్టొకానొక గృహవి శేషము లెఁ గన్పడుచున్నది.

ఇక్కడ బ్రవేశమున కవకాశము గల్గించుకొనెద. ఓహో! ఎటువంటికన్న మిక్కడ వేయుదును?

తే. గీ. *మత్స్యముఖమ? సింహక్రాంతమా? గజాస్య*
మా? త్రికోణమా? వ్యాఘ్రమా? యర్ధచంద్ర
మా? యరయఁ బూర్ణచంద్రమా? యేయది తగుఁ
గాంచి మావాండ్రు విస్మితుల్ గాఁగఁ జేతు.

కానీ సింహక్రాంతమే త్రవ్వెదను.

విదూ – నీవు మేలుకొన్నావా? లేదు.

చారు – ఎందుకు?

విదూ – కర్తవ్యసంకేతమును జేయలేని బౌద్ధశ్రమణునకుఁ బలె నాకు నిద్ర పట్టుట లేదు. నాయెడమకన్నదరుచున్నది. దొంగ కన్నము ద్రవ్వుచున్నట్లే నాకుఁ గనఁబడుచున్నది. ధనమున కీవిధమైనయవస్థ యుండుటచేత నేబుట్టుక చేతనే దరిద్రుఁడ నైనాను.

చారు – మూర్ఖుఁడా! నీ బ్రతుకు కాల దారిద్ర్యమును గోరుచున్నావు?

సజ్జల – ఇప్పుడు దేనిచేతఁ గన్న మును గొలుచుకొందును? నామెడలోని జందెము పగలు బ్రహ్మ సూత్రము, రాత్రి కర్మ సూత్రము నగుచున్నది.

తే. గీ. *కన్న పుంగత్తి తోడ నొక్క మఱు సరిగ*
గోడలను ద్రవ్వి కన్నంబుఁ గూర్తునేనిఁ
బొరుగువారు విషాదంబుఁ బొందకుఁడ
నన్నుఁ దిట్టిన మెత్తురు నా నిపుణత.

ఖరపటునకు సమస్కారము. నిశాగోచరులగు దేవతలకు సమస్కారము. (కన్నముఁ ద్రవ్వుచున్నాఁడు.)

ఆహా! పని ముగిసినది. లోపల దూరెదను. (ప్రవేశించి) ఆహో! దీపము వెలుఁగుచున్నదే. చాటునకుఁ బోయెద. ఛీ సజ్జలకుఁడనుగదా నా ప్రజ్ఞ నేను బొగడుకొనఁగూడదు కాని, నేను

సీ. ప్లవనమందునఁ బిల్లి, వంచనఁ దోఁడేలు
నన్యగృహాలోకమందు డేగ
నరుల దేహబలంబు హరియించునెడ నిద్ర
ప్రాఁకెడు పట్టులం ద్రాఁచుబాము
మైవన్నె నవలీల మార్చు పట్లను మాయ
భాషమార్చెడు వేళఁ బల్కు వెలఁది
నిఱుకుచోటులయందు నిరులు మాపులు దివ్వె
నేలపై వాయువు నీట నోడ.

(అంతటఁజూచి) క్రొత్తవాఁడ నగుటచే నింటి గొప్పతన మొక్క టేచూచి లోపల వస్తుసమృద్ధికలదో లేదో యెఱుఁగకఁబ్రవేశించితిని. ఇక్కడ నొక గుడ్డయైన నాకగపడుట లేదే. ఇతఁడు దరిద్రుఁడా యేమి? కాదేమో సంయమన నిరర్థకమైన భూష్యము లితఁడు ధరించుచున్నాఁడు. ఈ గృహము పెద్దలుసంపాదించిన దై యుండవచ్చును. ఇతఁడు సంపద లనుభవించి సిరి కోల్పోయినవాఁడు గావచ్చును.

తే. గీ. సిరులు తగ్గిన వాఁడయుఁ జిత్రముగను
జన్మభూమిపైఁ గలుగు నాసక్తి చేత
నమ్ము కొనఁదగు కాలమం తన నితఁడు
దృఢ తరప్రేమచేత నీగృహముఁ గాచు.

కానీ, చూతము. ఈకులపుత్రునియవస్థ నాయవస్థ వలెనే యున్నది. కావున నితనిఁ బీడింపఁగూడదు. వెళ్ళిపోయెదను.

విదూ - ఓయీ! ఈబంగారునగ దీసుకో.

సజ్జల - ఎట్టెటు! బంగారునగ యనుచున్నాఁడే నన్నుఁజూచి పలుకరించుచున్నాఁడా! కానీ! చూచెదఁగాక? (చూచి) నిజముగా నీతఁడు నిద్రపోయినాఁడు. ఔను!

సీ. *వీని నిశ్వాసముల్ విషముల్ గాక తు*
ల్యాంతరంబు లగుచు నగపడియెడు
దేహమంతయుఁ జూఁపి దృఢనిద్ర గనెడుమై
పొడవుచే శయ్యనుగడచియుండె
సర మోడ్పు గన్పడ దక్షులఁ జపలత్వ
మావంత లేదు కక్ష్యాంతరముల
నెదుట దీపముఁజూడ నిచ్చగింపఁడుగదా
నిక్కంబుగా దొంగనిద్రయైన.

అది యెక్కడనున్నదో? అదిగో! చిరుఁగుల దుప్పటిలో నొక మూల దీపప్రభలచే నది గన్పడుచున్నది. అతండు దానినిగట్టిగా బట్టుకొన్నాఁడు. ఇదే తగినసమయము. ఇదిగో నే తెచ్చిన మిడుతలు దీప మార్పి వేయుట కొక దానిని విడిచెదను. (తుమ్మెదబరిణలో నుండి యొక దానిని విడుచు చున్నాఁడు)

ఆహా! అది దీపము నార్పి క్రిందఁబడినది

విదూ - అయ్యో దీపమాఱిపోయినదే మోసపోయితినే ఓ చారుతదత్తుఁడా! ఈ సువర్ణాలంకారముఁ బుచ్చుకోవయ్యా! నేను భయముచే నపాయకరమార్గముల నడచు వర్తకుఁడట్లు నిద్రపోఁజాల కుంటిని. నీవు దీనిని పుచ్చుకొననియెడల నాబ్రాహ్మణ్యము మీఁద నొట్టు బెట్టుచున్నా జామీ!

సజ్జల - ఒట్టుపెట్టుట యెందుకు? ఇదిగో పుచ్చుకొనుచున్నాను.

(పుచ్చుకొనుచున్నాఁడు.)

విదూ - (ఇచ్చి) సరకులమ్ముకొన్న వర్తకుఁడు వలె నేనిఁక నిద్రపోయెదను.

సజ్జ - సుఖముగా నిద్రపోవయ్యా బ్రాహ్మణుఁడా! (ఆలోచించి) అహో! బ్రాహ్మణుఁ డెంతయో నమ్మకముతో నిచ్చిన దానిని నే నపహరించుచున్నాను గదా

తే. గీ. *పేదతనము నింద్యమయి నిర్వేదమైన*
యౌవనం బంతకన్న నింద్యంబుసుమ్ము
కనుక నేగద! యీ ఘోరకర్మ మేను
చేయుచుందును మరల దూషించుచుందు.

(తెరలోఁగలకలము.)

సజ్జల – (చెవియొగ్గివిని) అదుగో! తెల్ల వాఱుచున్నదే పాటి పోయెదను.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

చేటి – (ప్రవేశించి) అయ్యా! మైత్రేయా మైత్రేయా! మన వృక్షవాటిక దగ్గఱనున్న దొడ్డిగుమ్మమున కెవఁడోదొంగ కన్న ము త్రవ్విదూరినాఁడయ్యా.

విదూ – (తొందరతో లేచి) ఓసీ! ఏమను చున్నావు?

చేటి – (వెనుకటిమాటలే యనుచున్నది)

విదూ – దొంగను త్రవ్వి కన్నము దూతెనా?

చేటి – చచ్చినాఁడా కన్న ము ద్రవ్వి దొంగ దూఱినాడయ్యా!

విదూ – రా చూపింపుము.

చేటి – (నడచి) ఇదుగో!

విదూ – అయ్యో ఏదో పాడుకుక్క గోడత్రవ్వి లోపలఁ దూఱినది. ఓసీ! రా పోయి చారుదత్తున కీప్రియము నివేదింతము. (ఇద్దఱు సమీపించి) ఓ చారుదత్తుఁడా నీకుఁ బ్రియము విన్నవించు చున్నాము.

చారు – (మేలుకొని) నాకుఁ బ్రియమేమిటి? వసంత సేన వచ్చినదా?

విదూ – వసంతసేన రాలేదు. వసంత సేనుఁడు వచ్చినాఁడు.

చారు – రదనికా! అదేమిటే?

చేటి – అయ్యా! మనవృక్షవాటికి దగ్గఱనున్న దొడ్డిగుమ్మమున కెవడోఁ దొంగ కన్నముద్రవ్వి లోపలఁ దూఱినాండా?

చారు – ఏమి! దొంగ దూఱినాఁడా?

విదూ – ఓమిత్రుఁడా! "మైత్రేయుఁడు మూర్ఖుఁడు, మైత్రేయుఁడు చదువు రాని వాఁడు" నని నీవెల్లప్పుడుఁ బలుకుచుందువుగదా! సువర్ణ భాండకము నీచేతిలోఁబెట్టి నే నెంత మంచి పని జేసితినో చూచితివా?

చారు – నీవు నాకిచ్చినావా?

విదూ – ఔను ఇచ్చితిని.

చారు – ఏవేళప్పుడు?

విదూ – సరిగా రెండుజాముల రాత్రి వేళ.

చారు – రెండు జాములవేళప్పుడా? నిజముగా నిచ్చితివా?

విదూ – ఓచారుదత్తుఁడా? నీ కెప్పుడు మెలఁకువ వచ్చినదో యప్పుడిచ్చి నాను.

చారు – అయ్యో సువర్ణ భాండము దొంగలపాలైనది.

విదూ – అదిప్పుడు నాచేతి కియ్యవయ్యా

చారు – (తనలో)

తే. గీ. సత్య మెవఁడు గ్రహించును శ్రద్ధగలిగి
యెల్లవారు సన్జాలకఁగా నెంచుచుంద్రు
లేమి నిష్ప్రభావమగుట భూమిలోన
శంకనీయుండౌ పేదదోషములయందు

(బ్రాహ్మణి ప్రవేశించుచున్నది.)

బ్రాహ్మణి – రదనికా! రదనికా! రా. పాపము దానికి వినఁబడలేదు. తలుపు చప్పుడు చేసెద. (అట్లు చేయుచున్నది)

చేటి – అహో! తలుపుచప్పుడులాగున్నది. అమ్మగారు నన్నుఁ బిలచు చున్నారు. అమ్మా!ఇదిగో వచ్చుచున్నాను

బ్రాహ్మణి – ఆర్యపుత్రునకుఁగాని మైత్రేయునకుఁగాని దెబ్బలు తగుల లేదు గదా? అపాయ మేమియుఁ గలుగ లేదుగదా?

చేటి - అయ్యగారును, మైత్రేయులును సురక్షితులై యున్నారు. నాడామె మనయింట దాఁచిన నగ దొంగ యెత్తుకొనిపోయినాఁడు.

బ్రాహ్మణి - ఏమనుచున్నావు? దొంగ యెత్తుకొనిపోయి నాఁడనియా?

చేటి - ఔను.

బ్రాహ్మ - ఆమె కిచ్చుటకు మనయొద్ద నేమున్నది? కానీ? ఇది యిచ్చెద. (చెవులు తడవుకొని) అయ్యో! ఈతాటియాకు ముక్కయే గదా! అలవాటుచేతఁ జెవుల నేమోయున్న దనుకొని తడవి నాను. ఇప్పు డేమిచేయుదును? (ఆలోచించి) ఉపాయము పొడకట్టినది. మాపుట్టిన యింటినుండి తెచ్చుకొన్న నూఱువేలు వెలగల ముత్యాలహార మున్నదిగదా! ఆర్య పుత్రుఁడు దానిని దమసహజోదార శీలతతో నిచ్చి వేయుదురుగాక! అలాగే చేసెదను.

(నిష్క్రమించుచున్నది.)

విదూష - చీఁకటిలో నెఱుఁగక చేసిన యాతప్పునకుఁ దలవంచి నీకు నమస్కరించెదను. దయచేసి యానగ నాచేతికిమ్ము.

చారు - నీ విప్పుడు నన్నేల బాధించెదవు?

తే. గీ. *ఎల్లయప్పుడు నాశీల మెఱిఁగినట్టి*
యీవె నన్ను నమ్మకపోదువేని నింకఁ
బరుల వంచించు విద్యలోఁ బండిత యగు
నావెలవెలంది నమ్మునే? యకట! నన్ను.

విదూ - మందభాగ్యుఁడ నగు నేను నగ దొంగచేతిలోఁ బెట్టితినని యిప్పుడు తోఁచుచున్నది. (విచారముగాఁ గూర్చుండును.)

బ్రాహ్మణి - (ప్రవేశించి) రదనికా! ఆర్యమైత్రేయు నిటుబిలువుము.

చేటి - అయ్యా! మైత్రేయ! అమ్మగారు నిన్నుఁ బిలుచుచున్నారు.

విదూ - ఓసీ! నన్నా?

చేటి - ఔను.

విదూ – ఇదిగో! వచ్చుచున్నాను. (సమీపించును.)

బ్రాహ్మణి – అయ్యా! ఈప్రతిగ్రహమును బరిగ్రహింపుము.

విదూ – ఈదానవిభవము మీప్రస్తుతావస్థకు విరుద్ధముగా నున్నది. ఇది యెట్లు వచ్చెనో?

బ్రాహ్మణి – ఓయీ నేను షష్ఠినాఁ డుపవాసము చేసితిని. సర్వసార విభవము గల బ్రాహ్మణునిచేత స్వస్తివాచనము గావలెను. ఇది యీవిధముగా వచ్చెను.

విదూ – అష్టమిగదా నేఁడు?

బ్రాహ్మ – పొరబాటున నాదినము మించఁబెట్టితిని. పూజ యీదినమున జరుగుచున్నది.

విదూ – ఈదానము విచారముతోఁ జేయఁబడినట్లు కనఁబడుచున్నది. (జనాంతికముగా) రదనికా! ఏమిచేయుదును?

చేటి – (అపవారించి) వసంత సేన కిచ్చుట కేమియున్నదని యజమానుఁడు సంతాపించునని యమ్మగారు నీచేతికిచ్చి తనభర్తను ఋణవిముక్తినిఁజేయఁదలఁచి యిది యిచ్చుచున్నది. కాఁబట్టి పుచ్చు కొనుము.

బ్రాహ్మణి – ముత్యాలహారము జలములోఁ బుట్టిన దగుటచేతను, నీవు దుర్లభుఁడ వగుటచేతను యథావిధిగా నియ్యకపోతిని. పుచ్చుకో! (ఇచ్చుచున్నది.) విదూష – (తీసికొని) అదియంతయు నటుండనిమ్ము- నీ వేడ్చుచున్నట్లు కనఁబడుచున్నావే.

బ్రాహ్మణి – దేవగృహమందలి పొగచేతఁ గన్నుల నీరువచ్చుచున్నది.

విదూ – అమ్మా! నీవబద్ధము చెప్పినపక్షమునఁ బూజ్యుఁడైన చారుదత్తుని తోడేసరి!

బ్రాహ్మణి – అయ్యో (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

విదూ - ఈమె నోటితో దుఃఖము లేదని కప్పిపుచ్చి కన్నీటితో సూచింపుచుఁ బోవుచున్నది. (సమీపించి) ఓయీ! ఇదిగో!

చారు - ఏమిటిది?

విదూ - తుల్యగుణసంపన్ను రాలైన భార్యను స్వీకరించిన ఫలము

చారు - ఏమి! నాయిల్లాలు నాయెడ జాలి బూనినదా?

విదూ - అటువంటిది.

చారు - ఛీ! నాజన్మమెందుకు? నేనీదినమున మృతినొందినట్లె.

తే. గీ. *నేను ధనసంక్షయంబున దీనుఁడ నయి*
స్త్రీ ధనము చేత నకట రక్షితుఁడ నైతి;
నర్థముండెనా పూరుషుం డగును బడఁతి;
ధనము లేకున్న మగవాఁడు తరుణి యగును.

విదూష - అమ్మగారు దీనిని గ్రహింపు మని మనసా నిన్ను వేడుకొను చున్నారు. నేనును దలవంచి నతిచేసి వేఁడుచున్నాను. దీనిని బుచ్చు కొనుము.

చారుద - అలాగె (పుచ్చుకొని) మిత్రుఁడా! ఈముక్తావళి బట్టుకొని వసంత సేనకడకుఁ బొమ్ము.

మ. *ధనమున్నప్పుడు సౌఖ్యముల్ బడసి చిత్తంబైనటుల్ నేడు స్త్రీ*
ధన మాసించెడు నామనోరథము విత్తంబెల్లఁ గోల్పోయియుం
టను, గార్యాచరణంబునందు నభిమానంబందు నే మంద వ
ర్తనుఁడ నాగపున మాట లే? కులము... ర్దారిద్ర్యమున్ నింద్యముల్

విదూ - అహో! తక్కువ వెలగలసువర్ణ భాండకమునకు బదులుగా నూఱు వేలు వెలగల ముత్యాలహార మియ్యవలసివచ్చెను.

చారు - మిత్రుఁడా! అలాగనవద్దు.

క. ఏవిశ్వాసము మనయెడ
నావెలపూఁబోడి నిలిపి యానగ నిడెనో,
యావిశ్వాసమునకు ము
క్తావళి మూల్యంబు నమ్మికకె యీవచ్చున్.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది తృతీయాంకము.

* * *

చారుదత్త నాటకము

చతుర్థాంకము

(అప్పుడుత్కంఠ గల వసంతసేనయు, కుంచెయుఁ గరుండముఁ జిత్ర ఫలకముఁ బట్టుకొని చేటియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.)

వసంత – ఓసీ! ఇది యచ్చముగ నతనినే బోలియున్నది.

చేటి – ఆహస్తివిముద్దకోలాహలమున నేనెంత యాదరము గలదృష్టితో దూరముననుండి యాయనను జూచితిని. అచ్చముగా నిట్లే యున్నాఁడు.

వసం – బోగమువాంఁడ్రు మంచిదిట్టరులని లోకమునం బ్రవాదము గలదు. నీవిప్పుడబద్ధ మాడి యాప్రవాదమును నిజము చేయు చున్నావు.

చేటి – అదేమిటి? బోగమువాంఁడ్రందఱు దిట్టరులన్న మాటే ఏమిటి? చూడు! సంపంగితోఁటలో వేఁపచెట్లు బుట్టుచున్నవి. అద య చ్చముగ నతనియట్లే యున్నదని నాహృదయము మిక్కిలి నంతసించు చున్నది. కామ దేవుఁడు నిజముగాఁ గొనియాడఁబడుచున్నాఁడు.

వసం – సఖీ! సఖీజనము నన్నుఁ బరిహాసింపకుండఁ జేసికొనియెదను.

చేటి – అదిమంచిదే. బోగమువాంఁడ్రకుఁ జెలికత్తెవల్లనే సవతిపోరు.

(అప్పుడు నగలఁ బట్టుకొని మఱియొక చేటిప్రవేశించును)

ద్వితీయచేటి – వసంతసేనా! నీకు శుభమగుఁగాక.

వసంత – ఓసీ! నీకు స్వాగతము.

ద్వితీచే – అర్యకా! అమ్మగారు నిన్నిటు లాజ్ఞాపించుచున్నారు. "పౌష్కర ప్రవహణము మరలింపఁబడి ద్వారముకడనున్నది. నీవు త్వరగా నగలఁబెట్టు కొని మేలిముసుఁగుదాల్చి రావలసినదని ఇవిగో ఈనగలు" నీవలంకరించు కొనుము.

వసంత – ఈనగలు చారుదత్తుఁడు పంపినవా?

ద్వి - చేటి - ఈయలంకారములఁ బంపిన యతఁడు రాజస్యాలకుఁడైన సంస్థానకుఁడు.

వసంత - ఓసీ! నీతిమాలినదానా! అవలకుఁ బోవే.

ద్వి - చేటి - అనుగ్రహింపుమమ్మా! అనుగ్రహింపుము. మీయమ్మ సందేశము నెఱిఁగించినాను గాని వేఱొకటి గాదు. (అని కాళ్ల మీఁదఁబడుచున్నది.)

వసం - లెమ్ము. లెమ్ము. నాకు నీపైఁగోపము లేదు. ఆ చెడురాయ బారము మీఁదఁగోపము.

ద్వి - చేటి - నే నమ్మగారితో నేమనిచెప్పుదును?

వసం - ఆర్యచారుదత్తునితో నెప్పుడు గలసికొందునో యప్పుడు నేనలంకారములు ధరింతునని యమ్మతోఁ జెప్పు.

ద్వి-చే - అలాగే (నిష్క్రమించుచున్నది.)

(అప్పుడు సజ్జలకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

సజ్జ -

తే. గీ. *నిద్దురను జీఁకటిభయంబు నేను విడిచి*
నింద్యకర్మంబు నలిపితి నిన్న రేయి
బద్ధకము చేత వరువాత బడలి యుండి
పగటిచందురుఁడటు కాంతిబాసి యుంటి.

అదృష్టవశము నాపనిముగియునప్పటికి బల్లునదెల్లవాఱినది. వసంత సేనపరిచారిక యగు మదనికను నేను వెలకుఁగొనుటకుఁగా నీపనిచేసితిని (నడచి) ఇదే! వసంత సేనయిల్లు లోపలికిఁ బోయెదను. (ప్రవేశించి) మదనిక లోపలియింటనున్నది కాఁబోలు! కాకపోయినను బోగము వాండ్రు పూర్వాహ్ణ మందు లోపలనే యుందురు. అందువల్ల నామె యక్కడనే యుండవచ్చును. పిలచెదను. మదనికా! మదనికా!

చేటి – (విని) ఈ స్వరము సజ్జలకునిదివలెనే యున్నది. అజ్జుక పని మీఁద నున్నది. అందుచేత దగ్గఱకుఁబోయెదను. (సమీపించి) ఇదిగో వచ్చితిని.

సజ్జ – ఇటురా.

చేటి – ఏమిది? నీవేల వెల వెల బోవుచున్నావు?

సజ్జ – లేదు. ఒక సంగతి నీకుఁ జెప్పఁదలఁచుకొన్నా

వసం – ఓసీ! ఈచిత్రఫలకమును మంచముమీఁదఁ బెట్టు. (చూచి) దిక్కు మాలినదానా! ఎక్కడ కు వెళ్లినావే? బహుశః దగ్గఱనే యుండవచ్చును. అయినను నేనామెఁజూచెదను (నడచిచూచి) అమ్మో ఎవఁడో మనుష్యుని మిక్కిలి ప్రేమగలచూపులతో నీమె త్రాగివేయునట్టు చూచుచున్నది. అతనితో మాటలాడుచున్నది. దీనిని దనకు విక్రయింపుమని యాచించు చున్న పురుషుఁ డితఁడేయని యూహించుచున్నాను.

సజ్జల – ఇది రహస్యము విను.

వసం – ఇతరుల రహస్యములు వినుట యుక్తముగాదు. నేను వెళ్ళెదను.

సజ్జ – వసంతసేవ

వసంత –ఆకథ నన్ను గూర్చి యే ఏమైయుండునో వినియెదను (మరల వచ్చును)

సజ్జ – ఆమె నిన్ను నాకు విక్రయించునా?

వసం – అతఁడే యితఁడు కానీ! వినియెదను.

చేటి – సజ్జలకా! నన్నిచ్చెదనని యామె మొదటనే జెప్పినది.

సజ్జ – అట్లయిన దీనిని దీసికొనిపోయి యామెకిచ్చి యీలాగునఁ జెప్పుము.

తే. గీ *వెలువ నీశరీరము కొల్చి వేసినట్లె*
యున్న దీయలంకారంబు చెన్ను మీఱ
మిగుల వెల్లడి సేయంగఁ దగదు గాని,
తాల్పవలయు నాపైఁ బ్రేమ దప్పకుండ.

చేటి – ఏది? చూచెదను.

సజ్జల - పుచ్చుకో! చూడు. (చూపుచున్నాఁడు.)

వసం - ఈనగ నాదిలాగున్నది.

చేటి - చెప్పుచెప్పు. ఇది యెట్లువచ్చినది?

సజ్జ - నీమీఁద ప్రేమచేత సాహసము జేసినాను.

ఇద్దఱు - అమ్మ! ఎంతసాహసుఁడు

చేటి - (తనలో) వీని వైఖరి దారుణకర్మచేత వసంత సేనకు భయంకరముగాఁ దోఁచవచ్చు. (ప్రకాశము) అయ్యో! నానిమిత్తము నీశరీరము నీచరిత్రము రెండును గూడ సంశయింపఁ దగినవైనవి.

సజ్జ - పిచ్చిదానా! లక్ష్మిసాహసమునందే యున్నది.

చేటి - నీవు మూర్ఖుఁడవు! ఎవఁడు ప్రాణములచేత శరీరమును క్రయమునకు కొనును? ఈవిశ్వాసవంచన మెవ్నియింటఁ జేసితివి?

సజ్జ - ఉదయమందు నేనిట్లు విన్నాను. బేహారులు వసించు చత్వరమున సార్థవాహపుత్రుఁడనై చారుదత్తుఁడు కాపురమున్నాఁడు

ఇద్దఱు - ఊ

సజ్జ - ఓసీ!

తే. గీ. జాతి సంగపాటనము విషాదమునను
గన్నుఁగన వికాసమునొందెఁ గలఁతచేత
అమ్ము దెబ్బ మైనాటినహరిణివోలె
మేను వడకంగ నిటు జాలిబూని దేల?

చేటి - నిజము చెప్పు. సార్థవాహగృహమందు సాహసము జేసినాననుచుంటివి. కులపుత్రు నెవ్వనినైన నచ్చట శస్త్రముతో గొట్టుట గాని చంపుటగాని జరిగించితివా?

వసం - బాగు! నేనడుగవలసినా మాట నీమె యడిగినది.

సజ్జ - మదనికా? ఇది చాలదా! ఇంక రెండవదుష్కార్యము గూడఁ జేయవలెనా! అక్కడ నెవ్వరు శస్త్రముతోఁ గొట్టఁబడలేదు. చంపఁబడలేదు.

చేటి – సజ్జలకా! నిజమేనా?

సజ్జల – సత్యమే.

చేటి – బాగు సజ్జలకా! ఇది నాకుఁ బ్రియము.

సజ్జ – ఏమిటేమిటి! ప్రియమనుచున్నావు! మదనికా ఇటువంటి పని తగునా!

మ. *జననంబందితి నుత్తమంబయిన వంశంబందు నీ మీఁద బె*
ల్లనురాగంబునఁజేసి చేసితిని దూర్వ్యాపారముం గాఁచుకొం
టిని బుష్పాస్త్రగృహీతమౌ తనువు తన్వీ! యేమి యోకాని య
న్యునితోఁ బోలఁదలంతు వీవు సఖు నన్నుం జాల నిందించుచున్

చేటి – సజ్జలకా! విను. ఈనగ వసంత సేనది (చెవిలో) ఈలాగు

సజ్జల – అలాగే?

ఆ. వె. *ఎఱుక లేక తొల్లి యేకొమ్మయాకుల*
నొలిచివై చినాఁడఁ దలఁకు లేక
నాశ్రయించినాఁడ నాచెట్టునీడనే
మేను గ్రీష్మతప్త మైనకతన.

వసం – తప్తమనుచున్నాఁడు ఈమాటచేత నితఁడు దుష్కార్యము జేసినాఁడని తలంచెదను.

సజ్జ – అట్లయిన నేమి కర్తవ్యము.

చేటి – అక్కడి కేటోయి మరల నిచ్చిరా. వసంతసేన దీని దాఁచదు.

సజ్జల – ఇప్పుడతఁడు దొంగయని కోపమున నన్నుఁబట్టు కొని రాజ పురుషుల కప్పగించునేమో? అప్పు డేమి చేయుదును?

చేటి – భయపడకుము! భయపడకుము! అతఁడు కులపుత్రుఁడుగదా? సద్గుణములకు సంతోషించును.

వసం – బాగు! కళ్యాణీ! బాగు. ప్రత్యుత్తర మిచ్చుటకు వీలులేనట్లు బలికితివి. ఈ మాట నీనోటికలంకారముగా నున్నది.

సజ్జ – ఏమైననుసరే! నే నిక్కడకు పెళ్లఁజాలను.

చేటి - ఇదిగో మఱియొక యుపాయము జెప్పుదును.

వసు - ఇవే బోగమువాండ్ర గుణములు.

సజ్జ - మరియొక యుపాయ మేది?

చేటి - మానసంత సేనయు సార్థవాహపుత్రుఁడును నిన్నెఱుఁగుదురా?

సజ్జ - ఎఱుఁగను.

చేటి - అట్లయిన నీయలంకారమును సార్థవాహపుత్రుఁడిమ్మ నినాఁడని వసంత సేనకు మరల నిచ్చివేయుము. ఇట్లు చేసిన యెడల నీవు రక్షింపఁ బడుదువు. ఆయన గారును నిర్విచారుఁ డగును. నాకును మనస్సులో బాధయుండదు కాన నీవజ్జకను వంచించితివేని మరల దాస్యభావమే వచ్చును.

సజ్జ - మదనికా! సంతోషించితిని.

వసం - కానీ లోపలికిఁబోయి కూర్చుండెదను.

(అట్లుచేయుచున్నది.)

చేటి - సజ్జలకా రమ్ము. కామ దేవగృహమునందు నాకొఱకె ఎదురు చూచుచుండుము. నేను సమయము గనిపెట్టి యామెకు నివేదించెదను.

సజ్జ - మంచిది (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

(అప్పుడు మఱియొకచేటి ప్రవేశించుచున్నది.)

ద్వితీయ చేటి - వసంతసేనా! నీకు సుఖమగుఁగాక. సార్థవాహపుత్రునిదగ్గఱనుండి నిన్నుజూచుట కెవ్వరో బ్రాహ్మణుఁడు వచ్చినాఁడమ్మా

వసం - (ఆదరముతో) వెళ్లి యాయనను ద్వరగా తీసికొనిరా

ద్వితీ - అలాగే (సమీపించి) అయ్యా! రండి, రండి.

(విదూషకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

విదూ - (అంతటఁజూచి) ఓహో ఏమి, వేశ్యావాటిక యొక్క శోభ? నానాపట్టణములనుండి వచ్చిన పండితులు పుస్తకములఁ జదువుచున్నారు. పలుతెఱఁగులైన వంటకములు సిద్ధముజేయఁబడుచున్నవి. వీణలు మ్రోఁగుచున్నవి. కంసాలులు నానావిధము లైన యాభరణములను నిర్మించుచున్నారు.

ద్వితీయ - ఇదిగో! వసంతసేన! దగ్గఱకురండు.

విదూ - (సమీపించి) నీకు శుభము.

వసం - అయ్యా! మీకు స్వాగతము. సఖి! ఆయన కాసనమువైచి పాదోదకమిమ్ము.

విదూ - భోజనముదప్పఁ దక్కిన వన్నియు దీసుక రావచ్చును.

ద్వితీయ - అమ్మా! అట్లె చేసెద. (నీళ్లు, అసనము నిచ్చుచున్నది.)

వసం - అయ్యా! కూర్చుండుఁడు.

విదూ - (కూర్చుండి) వసంతసేనా! నీవుగూడఁ గూర్చుండుము. నేనొకసంగతిఁ జెప్పఁదలఁచుకొన్నాను.

వసం - (కూర్చుండి) సావధానముగ నున్నాను.

విదూ - నీవు మాకడ దాఁచిన నగ వెలయెంత?

వసం - మీర ట్లిందుకడుగుచున్నారు?

విదూ - విను. పూజ్యుఁడైన చారుదత్తుని గుణములయందు నీకుఁగల నమ్మకముఁ దెలియఁ జేయుటకు నీ వానగ నాయనయొద్ద దాచితివి. అతఁడు జూదమాడి దాని నోడిపోయెను.

వసం - జూదమందా! బాగున్నది. తరువాత. తరువాత?

విదూ - తరువాత నానగయొక్క వెల యింతయుండును గనుక నీముక్తావళి నీవు గ్రహింపుము.

వసం - (తనలో) ఛీ! దిక్కుమాలిన వేశ్యాభావము. నేను పిసినిగొట్టునని యాయన తేలికి జేయుచున్నాఁడు. నేను దీనిని నిరాకరించుట తప్పు.

(ప్రకాశముగా) ఇయ్యవయ్యా!

విదూ - ఇదిగో! పుచ్చుకో.

వసం - (పుచ్చుకొని అంగీకరించినదని యాయనతో జెప్పండి

విదూ-(తనలో) ఈమె యొక్క యుపచారవాక్యమైనఁ బలుక కుండ బుచ్చుకొనినదే.

(పైకి) అలాగే. (ఇచ్చి వెళ్లిపోవుచున్నాఁడు.)

వసం - బాగు చారుదత్తుఁడా! బాగు అదృష్టముపోయినద శయంద పమానము లేకుండ మానముఁగా పాడుకొంటివి.

(మదనిక ప్రవేశించును.)

మద - వసంత సేనా! సార్థవాహపుత్రునిదగ్గఱనుండి యొకమనుష్యుఁడు వచ్చినాఁడు. నిన్ను జూడఁగోరుచున్నాఁడు.

వసం - ఇదివఱకుఁ జూచినవాఁడా? క్రొత్తవాఁడా?

మద - కాదు అతని వాఁడె యని తోఁచుచున్నది.

వసం - వెళ్లి యాతనిని దీసికొనిరమ్ము.

మద - అలాగే. (అని వెళ్లుచున్నది.)

వసం - అహో! ఏమి యీదిన మెంతరమణీయముగా నున్నది.

(అప్పుడుసజ్జలకునితోఁగూడ మదనికప్రవేశించును)

సజ్జ - (తనలో) అత్మశంక మిక్కిలి కష్టముగదా!

మ. *ఎవఁడేనిం జకితాత్ముఁడై నడచిన న్వీక్షించిన న్వేగ న*
న్నెవఁ డే సంభ్రమవృత్తి డగ్గరిన నందే నిల్చినన్ నామనం
బని యెల్ల న్ననుఁగూర్చియే యనుచు నూహల్ సేయునౌరౌర మా
నవుఁడెందున్ దనచేయుతప్పువలనన్ దాశంకితుండౌఁ జూమీ.

మద - అదుగో! వసంత సేన; దగ్గఱకుఁ బొండు

సజ్జ - (సమీపించి) నీకు సుఖమగుఁగాక!

వసం - అయ్యా! మీకు స్వాగతము. చేటీ! ఆయన కాసనము వేయుము.

సజ్జ - సరే! సరే! ఆసనము వేసినట్టే. తొందరతోఁ జేయ వలసిన కార్య మొకటి యున్నది.

వసం - అలాగే! చెప్పవలసినదేమో చెప్పుఁడు.

సజ్జ - ఆర్యచారుదత్తుఁడు నన్నుఁబంపినారు. "నీవు మాచేతికిచ్చిన నగ మరమ్మతులు మొదలగునవి లేకపోవుటం జేసి మలినమ్మై మాయిల్లు కట్టు దిట్టముగా నుండనందున సంసారులు రక్షింపఁజాలరు. అందుచేత నీసొమ్ము తీసికొనవలసినదని యాయన చెప్పుమన్నారు.

వసం - దీనిని మీరుమరల చారుదత్తునకే యిచ్చిరండు.

సజ్జ - నే నక్కడకుఁబోను.

వసం - నే నెఱుఁగుదును. ఆయనయింట సాహసము జేసి మీరీనగఁ దెచ్చితిరి. మీరాయనగుణములను గుఱించి జాలిపడుదురు గాక!

సజ్జ- (తనలో) ఈ నానంగతి నెట్లు గ్రహించినదో!

వసంత - ఎవరక్కడ? ఈయన కొకబండిఁ దీసికొనిరా.

మదని - బండిచప్పుడువలె నున్నది. బండి వచ్చియుండును

వసంత - (తననగ మదనికకుఁబెట్టు) అయ్యా ఈ పూజ్యారాలితోఁగలసి బండి నెక్కుఁడు.

మద - అమ్మా! యిదేమిటి !

వసం - వద్దు అలాగనవద్దు ఓసీ! నీవీయనచెట్టఁబట్టి పూజ్యారాలవైతివి ఈమెను మీరు గ్రహింపుఁడు.

(అని మదనిక చేయిపట్టుకొని యాతని కప్పగించుచున్నది)

సజ్జ - (తనలో) అహో! ఈమె కెప్పుడు నేను ప్రత్యుపకారవము సేయఁగలుగుదును? పాపము శమించుఁగాక! శమించుఁగాక!

తే. గీ. *అవనిఁ బ్రత్యుపకారార్థియైన నరుఁడు*
తత్ఫలము నొందెడును విపత్సమయమందు,
నతనికైన నీమెకునైన నరుల వలన
హాని గలిగెనా యుపకార మాచరింతు

(సజ్జలకుఁడు మదనికతోఁగూడ నిష్క్రమించును.)

వసం - చతురికా

చేటి - ఇదిగో వచ్చితిని.

వసం - మేలుకొనియే కలగంటిని. ఈలాగు.

చేటి - ఇది నాకు మిక్కిలిప్రియము. అమృతాంకనాటక మయినది.

వసం - రా! ఈయలంకారములఁ దీసికొని మనము చారు దత్తునొద్దకుఁ బోవుదము.

చేటి - అలాగే నమ్మా! ఈదిన మభిసారికా సహాయ భూతమైన దుర్దిన మైనది.

వసం - దిక్కుమాలినదానా! నీవక్కడకు రావే.

చేటి - రావమ్మా! రా!

(ఇద్దరును నిష్క్రమించుచున్నారు)

ఇది చతుర్థాంకము

చారుదత్త నాటకము - సమాప్తము.

ధర్మాన్ని కాపాడండి. ధర్మమే మిమ్మల్ని కాపాడుతుంది
తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు